פינפצעטער יאָרגאַנג
№22
Opłata pocztowa opłacona ryczałtem.
פרייז 20 גראָשען.
„CZENSTOCHOWER CAJTUNG".

Bibl. Jagiellońska Kraków św. Anny 19

טשענסטאָכאָווער צייטונג

CZĘSTOCHOWA, ALEJA 6. TELEFON 284.
טשענסטאָכאָווער אַלעע 6. – טעלעפאָן 284.

Wtorek 26 maja 1936

דינסטאג ערב שבועות תרצ״ו

ס ע נ ס א צ י ע !

פייערלעשער = זאַל.

א גרויסער גאַסט אין טשענסטאָכאָוו!

מיכל גיבסאָן

דער בעוואוסטער אַרטיסט פון מאָריס שוואַרצ׳ס קונסט טעאַטער

די סענסאַציע פון פוילען!

דאָנערשטאָג, פרייטאָג און שבת 9 אָוונט

בלויז דריי מאָל! בלויז דריי מאָל!

אַ פּראָגראַם, וואָס איז נאָך ביז איצט נישט געהערט געוואָרען.

גרייט אייך אָן מיט בילעטען וואָס זענען צו בעקומען יעדען טאָג אין דער קאַסע פון פייערלעשער-זאַל פון 11 אַ זייגער פריה.

Dyrekcja
Gimnazjum i Szkoły Powszechnej Dra Axera
w Częstochowie, ul. Focha 24,

z prawami szkół państwowych,

zawiadamia, że zgłoszenia do egzaminów wstępnych są przyjmowane codziennie w godzinach przedpołudniowych oraz popołudniu od 5 do 7 godz.

W klasie I gimnazjum nowego typu będzie od nowego roku szkolnego nauczany język angielski jako obowiązkowy w miejsce niemieckiego, ponadto jako nadobowiązkowy do wyboru francuski lub niemiecki; w pozostałych zaś klasach do wyboru jako język nadobowiązkowy angielski lub francuski,

Nauka języka hebrajskiego będzie pomnożona i zmodernizowana

Pensjonat L. JAKUBOWICZA w Ostrowach

פיין רעמאָנטירט — ערשטקלאַסיגע קוך — צונעגליכע פרייזען

זוניגע צימערן — סאָלידע בעהאַנדלונג — שטרענג כשר

פאַסענדע קאָמוניקאַציע — רוהיגע געגענד.

ל. יאַקובאָוויטש, אָסטראָוו.

רעסטויראַציע
מיכאל הערץ, ב. יאָסעלעוויטשאַ 1.

דערמיט מאַך איך בעקאַנט די ח׳ קליענטעלע, אז מיין רעסטויראַציע איז איבערגעטראָגען געוואָרען אויף

ב. יאָסעלעוויטשאַ 1,

וועלכע איז פערזעהן מיט א גרויסען אויס-וואהל פון קאַלטע און הייסע פערבייסענס, בראָנפען, ליקערן א.א.

ס׳ווערען ארויסגעגעבען יעדען טאָג פון 1 א זייגער שמאַקהאַפטע

מיטאָגען פון 80 גר. אָן

אַלע טאָג פרישע גענז און פיש!

צו ביליגע פרייזען! — Ceny niskie!

Pensjonat F. MRÓWKOWEJ
w KAMIŃSKU

WILLA „ROZALJA"

poleca jasne słoneczne pokoje.

Wykwintna obfita rytualna kuchnia

רגשי נחומים לאחינו חבר מפקדת קננו

משה שיקוביץ

למות עליו **אביו** נ״ע

בעבודתו הביתרית ימצא נחומים.

מפקדת וקן בית״ר

בצ׳נסטוכובה.

כוס נחומים לחברנו החביב **משה שיקוביץ**

ומשפחתו בהלקח מאתם

אביהם נ״ע

הננו בצערכם ולא תוסיפו לדאבה עוד

יוסף צימרמן ושמואל פרידמן.

הננו משתתפים בצערו של ראש פלוגתנו

משה שיקוביץ למות עליו

אביו נ״ע

בעבודתך המסורה לטובת רעיוננו תנחם

פלוגה „ג" של פ. ש. א.

על קן ביתר בצינסטוחובה.

Kierownictwo

GIMNAZJUM i SZKOŁY POWSZECHNEJ
TOW. ŻYDOWSKICH SZKÓŁ ŚREDNICH i POWSZECHNYCH

w Częstochowie, Dąbrowskiego 7. Tel. 11-58.

podaje do wiadomości, że kancelarja zakładów przyjmuje zapisy nowowstępujących uczniów (uczenic) codziennie między godz. 9—1 przed poł. i 5—7 po poł.

W klasie I gimn. nowego typu będzie wprowadzona w roku szkolnym 1936-7 nauka języka angielskiego, jako przedmiotu obowiązkowego, oraz nadobowiązkowa nauka jęz. niemieckiego.

Termin egzaminów wstępnych będzie oddzielnie ogłoszony.

Szkoła Rzemieślniczo-Przemysłowa
dla Żydów

w Częstochowie, Garncarska № 8.

podaje do wiadomości, że zapisy rozpoczęły się z dniem 15-go maja r. b. Ilość miejsc ściśle ograniczona.

ערשטקלאַסיגער פּענסיאָנאַט
„Pod Wypoczynkiem"

מיט א שטרענג כשר׳ער וואַרשאָווער קוך

אין בלאַכאָווניע (אָסטראָוו)

ווערט געעפענט דעם 23-טען מאַי ד. י. **אין בעולינערבלוי׳ס ווילע**

שעהנע צימערן מיט גענצליכע אויסהאַלטונג. — — — צוגענגליכע פרייזען.

Szefom naszym **Dr. Bolesławowi, Inż. Jerzemu i Inż. Adolfowi** z powodu zgonu Ojca Ich

B. P.

STANISŁAWA BERNARDA HELMANA

wyrazy głębokiego współczucia składają

Pracownicy działu handlowego i technicznego fabryk:

Częstochowskie Zakłady Ceramiczne S. B. Helman i S-ka

Zakłady Cegielniane „Michalina" Stanisław Helman i S-ka.

דער נעקסטער נומער ערשיינט פרייטאָג, דעם 5 יוני.

Rodzinie zgasłego b. p.

Stanisława Bernarda Helmana

znanego działacza i filantropa, który swą hojną ofiarą przyczynił się do budowy Bet-Hamidraszu, składa wyrazy najgłębszego współczucia,

Komitet budowy Bet-Hamidraszu w Częstochowie.

SZKOŁA TAŃCÓW
baletm. Kosteckiego
ul. Waszyngtona № 6.

דאָנערשטאַג, דעם 28 ד. ח. פון 8 ביז 12 אַ זייגער אָוונט קומט פאָר אַ יום-טוב׳דיגע פּראַקטישע לעקציע פאַר יוד. געז. ערשטקלאַסיגע מוזיק.

Czcigodnej Rodzinie **HELMAN**

z powodu śmierci

b. p. OJCA Ich

naszego gospodarza

wyraża współczucie

FABRYKA MEBLI GIĘTYCH

D. Szmulewicz i S-ka, Narutowicza 19/23.

צוליעב׳ן טויט פון אונזער לאַנגיעהריגען מתפלל

שמואל יעקב שייקאָוויטש ז״ל

דריקען מיר אויס דער איבערגעבליבענער פרוי און קינדער דעם טיעפסטען מיטגעפיהל.

דער גבאי און מתפללים

פון שטיבעל ר׳ חיים וועקסלער, אלעע 6.

הרב נחום אַש

אונזער תורה און אונזער געשיכטע.

(פראַגמענט פון א דרשה, געהאַלטען שבועות תרפ"ג אין דער שטאָדט-שוהל – אָבגעדרוקט אין דער בראָשור „א טרייסט-וואָרט פאַר'ן יודישען פאָלק").

נאָכדעם ווי ג–ט האט אויף דעם באַרג סיני איבערגעגעבן יודען די תורה, האט זיך צווישען די יודען און אַנדערע פעלקער–אויסער דעם ראַסען- און עקאָנאָמישען האַס, וועלכע האבען שוין געהערשט אויף פריהער–צופלאַקערט נאָך א רעליגיעזע שנאה, הר סיני שמשם ירדה שנאה לישראל (שבת פ"ט).

נאָכ'ן חורבן ביהמ"ק האבען די יודען, אַרויסגעשטויסען דורך די גרויזאַמע האַנד פון שונא, געמוזט פערלאָזען זייער אַלטע היים און זיך לאָזען אין פרעמדע לענדער. מיט דעם וואַנדערשטעקען אין איין האַנד און מיט דער תורה אין דער צווייטער האט דער וואַנדערער געזוכט אַן אָרט וואו זיך צו בעזעצען. וואו נאר ער האט געמאַכט א פרוב זיך אויסצורוהען פון דעם שווערען לאַנגען, פול מיט מיה דורכגעגאַנגענעם וועג, און נאָך איידער זיינע פיס זענען אויסגעהיילט געווארען פון די וואונדען, וועלכע ער האט בעקומען אויף די שלעכטע שטיינערנע וועגען, האט ער שוין אויף זיינע בקשות און תחנונים דערהערט אַלס תשובה די ווערטער: „וואַנדער ווייטער!" און אפילו דארט, וואו מ'האט געגען איהם נישט אַנגערייצט די הינד און ערלויבט זיך אָבצורוהען, איז ער געווארען פערפאַלגט ווי א פערהאַסטער און פעראַכטעטער.

אין משך פון דער גלות-צייט זעהען מיר דעם אנטיסעמיטיזם אין פערשידענע פאָרמען. די טיפע פיינדשאַפט צו יודען הערט נישט אויף; זי בעקומט נאר א נייעם אינהאַלט ביי נייע אומשטענדען. אַזוי האט מצרים אין אַלטערטום, שפּאַניען און מיטעלאַלטער און מאַנכע לענדער אין דער נייערער צייט געזוכט מיטלען, ווי אַזוי צו אונטערדריקען און צו פערניכטען דאס יודישע פאָלק. המן און אנטיוכס ווידער האבען הויפּטזעכליך געציעלט אומצוברענגען פון דער וועלט די יודישע תורה.

אין קאַמף געגען יודען און געגען דער תורה האט מען נישט איבערגעקליבען קיין מיטלען; אלע מיטלען זענען אָבער געבליבען אָהן ערפאָלג. קיינע הויכע אַמטען, קיינע עהרען-שטעלען, קיינע הויך קלינגענדיגע טיטלען, וועלכע מ'האט די יודען אָנגעבאָטען און פאָרגעלעגט–דאס אַלץ איז נישט געוועזען אימשטאנד ישראל'ס הארץ פון זיין ג–ט אָבצוּווענדען, איהם אומטריי צו ווערען, איהם צו פערלייקענען. און אז די דאָזיגע מיטלען האבען נישט געהאָלפען, האט מען אָנגעהויבען אויסצופּרובען אנדערע. וויל ישראל נישט גוטוויליג פערראַטען זיין גלויבען, ווערט ער דערצו געצווינגען. וואס ישראל האט געליטען און געוועהמאַגט – איז אַלעמען בעקאַנט. יעדעס בלאַט פון אונזער געשיכטע פון יענער צייט איז דורכגעזאַפּט מיט בלוט. דער טאָג פון פרייהייט האט לאַנג אויף זיך געלאָזט וואַרטען, צו די פינסטערע נעכט פון גרויזאַמען מיטעלאַלטער האט געשיינט גאַרנישט צו נעמען קיין סוף. זיי זענען נאָר דעמאָלס געווען העל און ליכטיג, ווען עס זענען אָנגעצונדען געווארען שייטערהויפענס און די אַזוי גערופענע קעטצער זענען געוואָרען פערברענט „צו ג–טס עהרע".

אָבער אויך דאס דאָזיגע מיטעל איז געבליבען צוועקלאָז. וואס מעהר מ'האט ישראל געפייניגט און געדריקט, כדי ער זאָל זיין אמונה פערלאָזען, אַלץ מעהר האט ער זיך געהאַלטען ביי זיין גלויבען, אַלץ פעסטער האט ער זיך אַרומגעקלאַמערט אַרום דער הייליגער תורה און זיך געשמוקט מיט דער קרוין פון קידוש-השם. און ווען אפילו א טייל יודען איז אין משך פון די לאַנגע גלות-יאַהרען אָבגעפאַלען פון יודישען שטאַם און איבערגעגאַנגען אין פרעמדע לאַגערן, איז אָבער דאָך די גרויסע מעהרהייט געבליבען טריי איהר ג–ט, תורה און פאָלק, און ליעבער מיט מוט און דרייסטקייט זיך געלאָזט פערברענען אויף די שייטערהויפענס, איידער צו בלייבען לעבען דערווייטערט פון דער תורה.

* * *

געשטויסען און געטריבען פון איין אָרט אויפ'ן צווייטען איז ישראל נאָך לאַנגען וואַנדערן און זוכען געלונגען ערגיץ אין אַן'אומגעזונד און שמוציג ווינקעל, אין געטאָ, צו געפונען א צייטווייליג רוה אָרט פאַר טייער געלד, ערנידריגענדע שטייערן און אויף בעדינגונגען, וועלכע בעשמוצען זיין כבוד. באַלד האבען געלויערט אויף איהם פון אלע זייטען פיינדליכע בליקען. אין יעדע זיינע האַנדלונג איז אריינגעלעגט געווארען א שלעכטע כוונה. האט ער געוואָלט דורך פלייס און ענערגיע דעם לאַנד נוצליך זיין, איז באַלד געווארען א רעש צוליב זיין אונערמידליכער ריהרעוודיגקייט און גרויסען אונטערנעהמונגס-גייסט. האט זיך צוליב די נישט · בערעכטיגטע פאָרוואורפען צוריקגעצויגען פון די פאַר'ן לאַנד נוצליכע מעשים, איז ווידער געווארען א ליאַרם איבער זיין אונטעטיגקייט און פוילקייט. ווייזט ער זיך ארויס גייסטיג אָבגעשטאַנען, ציהט זיך צוריק פון בילדונג–בעקרוינט מען איהם מיט די גיפטיגסטע שפּאָט-נעמען צוליב זיין פערזינקענהייט און פינסטערניש. וויל ער זיך ווידער בילדען–ווערט דער ענטוויקלונג פון זיינע פעהיגקייטען געלעגט אין וועג יעדע מעגליכע שטערונג. נאָך מעהר, מ'וויל איהם אויך זיטליך רואינירען, מ'שליעסט איהם אויס פון אלע עהרענהאַפטע בעשעפטיגונגען: פון האַנדווערק, אַקערבוי, אַמטען, לעהרערשטאַנד. און ער איז געצווינגען, בכדי זיך און די קינדער צו ערנעהרען, צו נעהמען זיך צום איינציגען פערבליבענעם לעבענסצווייג–צום האַנדעל. און דאָ ווייזט זיך ארויס דער קרעמערישער גייסט פון זיינע שונאים אין זיין גאַנצער נאַקעטקייט. מ'פערגינט נישט דעם יוד דאס שטיקעל ברויט און עס ווערט געפיהרט א סיסטעמאַטישע באָיקאָט-אַקציע דעם ביסען איהם פון מויל אַרויסצורייסען. עס ווערט געשאַפען אַרום דעם יוד אַן'אַטמאָספערע פון שנאה און אונטערדריקונג, מ'מאַכט פון איהם עפענטליך חוזק און מ'שטעלט איהם ארויס צו שאַנד און צו שפּאָט אין די אויגען פון דער אַרומיגער וועלט אלס בלוט-זויגער און געלדגייץ. מ'לאַכט און מ'בעשמוצט זיין אמונה. עס געפונען זיך כלומר'שטע תלמוד-קענער, וואס בעמיהען זיך אויפצוווייזען די שעדליכקייט פון די יודישע ספרים; פאַר די הטאים פון אייגצעלגע יודען, מאַכט מען פעראַנטוואָרטליך דעם גאַנצען כלל. על כל צרה שלא תבא– פאַר עפּידעמיעס, אונגערעכטעניש, מאַנגעל פון רעגענס וואַרפט מען די שולד אויף יודען. ס'איז דעריבער פערשטענדליך, דאס ביי א טייל יודען לאָזען זיך אפילו אויך מערקען חסרונות, נאָכדעם ווי ס'איז אַזוי פיעל געטהון געווארען, בכדי אַבצוטויטען ביי זיי יעדען העכערען און זיטליכען געפיהל. קיינער וואונדערט זיך נישט, דאס דער רוקען פון לאַסט-טרעגער איז אויסגעקרומט; און דער יוד, דער לאַסט-טרעגער צווישען די פעלקער, וועלכער מוז אַזוי לאַנג אויסהאַלטען דעם דרוק פון שווערען יאָך, זאָל גראַד אָהן קרומונג, אָהן שפּורען פון טויזענדער-יאָהרען-דריקונג, גלייך געהן און זיין פריי פון פעהלער?!

עס איז א וואונדער, וואס ביי אַזעלכע אומשטענדען איז נישט אויסגעלאָשען געווארען אין יוד יעדער פונק פון זיטליכען בעוואוסטזיין. און דאס וואָלט זיכער געשעהען, ווען דער וואַנדערער וואָלט נישט געפונען א פעסטען שטיצפונקט אין זיין גלויבען און אין די הייליגע ספרים, צוליעב וועלכע ער ווערט אַזוי געהאַסט און געיאָגט.

* * *

ענדליך איז אין איינינע לענדער אַנגעקומען א נייע עפּאָכע און, אויך דעם אייביגען וואַנדערער איז ערלויבט געווארען צו געניסען פון דער ליכט פון דער נייער צייט. די בעגרענצונגען זענען געווארען בעזייטיגט, מ'האָט פון יוד אַראָבגענומען די קייטען, וואס האבען איהם געשמידט און באַלד האט זיך אַרויסגעוויזען, דאס דער וואַנדערער איז נישט מעהר געבליבען קיין פרעמדער; ער איז נאָך פריהער דערצו געוועזען געצווינגען. ער האט גלייך גענומען אַנטייל אין די ליידען און פריידען פון לאַנד, מיטגעאַרבייט אין אַלע זיינע אייגענע בעשטרעבונגען און דאַן אויסגערופען צו זיינע מיטבירגער: אל תראוני שאני שחרחורת–קוקט מיך נישט אָן אַזוי מיט פעראַכט, וואס איך בין שוואַרץ–ששזפתני השמש–מיך האט נאר די גליהענדע זון פון פּאַראורטייל און פאַנאַטיזם פערברענט – בני אמי נחרו בי – די מיטבירגער, די קינדער פון איין מוטער (·לאַנד) האבען מיך געפייניגט און פעראַכטעט. איך האָב פיעל געשאַפען און בעוויזען וואונדער, אָבער פאַר וועמען? שמני נטרה את הכרמים כרמי שלי לא נטרתי – נישט פאַר מיין פאָלק, נאָר פאַר אַנדערע, און דערפאַר נאָך האבען מיר די שונאים בעצאָהלט מיט שטיינער – הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות – זיי האבען מיך געשלאָגען און פערוואונדעט; די היטער פון געזעץ האבען מיך בערויבט פון מיינע רעכט, געשטערט מיין טעטיגקייט, שחורה אני ונאוה – ווען אויך מיינע געזיכטספאַרבען זענען שוואַרץ געווארען צוליעב די זונען-שטראַהלען, ווען איך האב אפילו צוליעב דעם דרוק, וועלכען כ'לייד געוויסע חסרונות, בין איך אָבער נישט אונפערבעסערליך; די שאָל נאר איז ביטער, אָבער דער קערן איז געזונד–כאהלי קדר–ווי די צעלטען פון קדר, וועלכע · זענען אויסערליך העסליך, אָבער פון אינעווייניג פּרעכטיג און רייך (מדרש רבה, שיר השירים).

אויף דעם האבען געענטפערט די מיטבירגער: שובי, שובי השולמית! (שיר השירים ז' א') – קום צוריק, קום צוריק, קיין פעהלער איז נישטאָ אין דיר!

אין פיעל לענדער אָבער איז דער יודישער הימעל נאָך בעדעקט מיט א שוואַרצען וואָלקען. עס ווערט געפיהרט אין בעצוג צו יודען א סיסטעמאַטישע אויסראָטונגס-פּאָליטיק. און כדי זיך גערעכט צו מאַכען אויך אין דער יעצטיגער אויפגעקלערטער צייט, פערשפּרייט מען אין וואָרט און אויף פּערזאַמלונגען און אין שריפט דורך אַרטיקלען אין דער יודען-פיינדליכער פּרעסע – פאַלשע, נאַרישע, ליגענהאַפטע בלבולים. יעדער צייטונגס אַרטיקעל איז דורכגעזאַפּט מיט א גרויסער מאָס גיפט און שנאה און קיין שום בעריכט קען זיך נישט בעגעהן אָהן א העצע געגען יודען. אוכלי עמי, אוכלי לחם (תהלים נ"ג) – „אַנשטאָט ברויט צו א פריהשטיק עסען זיי יודען". מ'רייצט אויף די אונבעוואוסטזיניגע מאַסע און מען גיט איבער דעם גורל פון די יודען אין די הענד פון רויהען פעבעל און ווילדע אינסטינקטען. נישט אין ווייניג ערטער איז לעצטענס דורכדעם אויפגעקומען די יודען איבערצולעבען שרעקליכע מאָמענטען; זיי · זענען געווארען געשלאָגען, געפייניגט, בערויבט, און פיעל פון זיי האבען ווידער געמוזט נעמען דעם וואַנדער-שטעקען אין דער האַנד. אַזוי שפּינט זיך אָהן אויפהער דער רויטער פאָדעם, וועלכער ציהט זיך אין משך פון דער גאַנצער יודישער געשיכטע פון עלענד און רעכטלאָזיגקייט מיט בלוט-געשריבענע אותיות.

שבועות'דיגעס.

(א ביסעל זכרונות).

אמאָל און היינט.

דער אמת'ער פריהלינגס-יום טוב איז שבועות, וועלכער פאַלט אויס סוף מאַי, ווען אַלעס אין דער נאַטור האט ערוואַכט צום לעבען. נישט בחנם הייסט שבועות דער גרינער יום-טוב, ווייל אַלץ איז דאַמאָלס גרין, מען בעציהרט די שטיבען מיט גרינס, טיט איין וואָרט – עס איז א יום טוב ווער מיר א שטיקעל גוטס גינט.

אין מיין מח טויכען אויף זכרונות פון מיין קינדהייט. יעדען שבועות זענען מיר קליינוואַג אוועק מיט אונזערע מאַטעס אין פעלד. דאס קלינגט היינט ווי א פאַנטאַזיע, אָבער אמאָל איז עס געווען א ווירקליכקייט. א גאַנץ יאהר בין איך מיט מיין פאָטער נישט געגאַנגען אין ערגיץ, נישט אויף קיין חתונה און נישט אויף קיין אַנדערע שמחה, ווער שמועסט שפּאַצירען איז דאָך אָבגערעדט, ווארום ווי איז דאס שייך, אז מיין פאָטער, דער אָבגעהיטענער יוד, דער הייסער חסיד, זאָל אַזוי גלאַט מיר נישט דיר-נישט געהן שפּאַצירען. אפשר וואָלט איהר געוואָלט אַז אין א שבת אדער יום טוב זאָל ער מבטל זיין דאס לערנען און געהן מיט די קינדער אויפ'ן „שפּאַנציר"... אַנ'אויסנאַהם איז נאר געווען איין שבועות. דאס איז געווען דאס איינציגע מאָל, ווען אויך מיין פאָטער מיט די איבעריגע חסידים פון שטיבעל זענען אַוועק אין פעלד אַריין זיך אָנפּרעהען מיט דער נאַטור.

און דאס איז געווען יאהר ביי-יאהר. ווען ס'איז געקומען שבועות נאָכמיטאָג, האבען זיך אין שטיבעל פערזאַמעלט א פּאַר געצעהלטע חסידים און מען איז אוועק צו גלאָוואַצקי'ן אויפ'ן פעלד, זיך דאָרט צולייגט ווי ביים טאַטען אין וויין-גאָרטען און הנאה געהאט פון גאָט'ס גרויסער ליכטיגער וועלט. ס'פערשטעהט זיך, אַז די מאַמעס האבען אונז מיטגעגעבען פּאַרוועגע קיכלעך, זיך צו דערכאַפּען דאס האַרץ. כדי אָבער נישט צו זיצען אַזוי ווי די הולטאַיעס גלאַט פּוסל-בטל, און בלויז זאָגען: מה נאה אילן זה, האט מען מיטגענומען ספרים'לעך, וועלכע האבען דערצעהלט וועגען גוטע יודען, ווי א שבחי בעל השם אדער די מעשות פון ר' נחמן בראַסלאַווער א. א. וו.

ווי איך געדענק האט מען אין שבועות אויפ'ן פעלד געלעזען ר' נחמן בראַסלאַווער'ס מעשיות. די חסידים האָבען זיך אַרומגעזעצט אין א קרייז, די קינדער אין דער זייט און דער פאָרליינער איז געווען דער דאַמאָלס נאָך זעהר יונגער כתריאל מאיר קאַלציגלאַווסקי, וועלכער האט געהאט א הויכע שטימע און א פיינע דיקציע.

אונז, די קינדערלעך האט זיך געגליסט א שטיף טהון, נאָר זעהענדיג די ערנסטקייט פון די גרויסע, האבען מיר נישט געהאט קיין העזה אַרומצוּבראַיען און מיר זענען געזעסען ווי די שטילע טרושעקלעך און זיך איינגעהערט אין די וואונדערליכע מעשות: מעשה בחכם ותם, מעשה בשבעה בעטלער, פון בן מלך מיט דער בת מלכה, מעשה מבטל תפלה א.ז.וו. ווען ס'איז געקומען זמן-מנחה, זענען מיר צוריקגעגאַנגען אין שטיבעל אַריין און אויפ'ן וועג האט איינער אָנגעהויבען א ניגון, וועלכער איז אונטערגעכאַפּט געווארען פון די איבעריגע חסידים. מיר יונגלעך זענען מסתמא אויך נישט געבליבען קיין שטימע און אַט אַזוי, זינגענדיגע און פרעהליכע, זענען מיר אָנגעקומען צוריק אין שטיבעל, וואו מען האט זיך געשטעלט זאָגען תהלים לכבוד דוד המלך'ס יאהרצייט.

יענע צייטען זענען שוין אָבער לאַנג אַוועק. דאַמאָלס איז נאָך די וועלט נישט געווען אַזוי קולטורעל, ווי היינט, מען האט נאָך נישט געוואוסט פון קיין עראָפּלאַנען, ראַדיאָ, קינאָ א.ז.וו. וואס דאַרפט איהר מעהר–אפילו דער אַלטער מאַרק איז נאָך נישט געווען פערוואַנדעלט אין קיין גאָרטען. ס'זענען נאָך דאַמאָלס געשטאַנען די הילצערנע בוידען און מענשען האבען געלעבט מיט זייער אַלטען שטייגער.

אנו, פּרובירט נאָר היינט, רבותי, צוגעהן א מחנה יודען, און חסידים דערצו, צו גלאָוואַצקי'ען אויפ'ן פעלד און זינגען. און אין דער ערשטער אַלעע זענט איהר יאָ זיכער מיט אייער בינטעל ביינער?... דערפאַר אָבער איז היינט קולטור, ציוויליזאַציע, פּראָגרעס, טעכנישע ערפינדונגען קאַרקברעכערישע אויפטהוען.

צי וואָלט נישט גלייכער געווען, ווען די וועלט וואָלט פערבליבען אין איהר אַלטען בגד? אה, דאַמאָלס וואָלט זי אפשר געבליבען ווייטער גרין, און דער יום-טוב פון פריהלינג שבועות וואָלט אויף ווייטער פערבליבען א געוועגליכער נאַטור-יום-טוב?!

מען געהט מקבל זיין די תורה...

אין 1906, ווען דער רעוואָלוציאָנערער אויפברויז האט פערכאַפּט גאַנץ רוסלאַנד און פּוילען, האט ער זיך אויך אדורכגעשטופּט דורך די דיקע ווענד פון בית המדרש און א סך בית-המדרש-בחורים זענען אויך נכשל געווארען פון דער מכת-מדינה...

איך בין נאָך דאַמאָלס געווען זעהר יונג און זייענדיג אַ טעמפּעראַמענטפול בחור'ל בין איך געווען נייגעריג צו הערען זייער נייע תורה. איך האָב זיך פערשטענדיגט מיט מיינע אַמאָליגע חדר-חברים, וועלכע זענען געווען גאַנצע קאָנאַקערס אין דער פּאַרטיי, אַז ווען ס'וועט פאָרקומען אַזאַ פערזאַמלונג זאָלען זיי מיר צו וויסען טהון און אויך געבען די מעגליכקייט צו זיין אַנוועזענד און זיך אַליין איבערצייגען מה טובו של עיבר זה.

צוויי טאָג פאַר יום-טוב קומט צו מיר חבר פינקוס און פערטרויט מיר א סוֹד, אַז דעם ערשטען טאָג שבועות 2 נאָכמיטאָג וועט פאָרקומען אַזאַ מאַסובקע. וואו זי וועט פאָרקומען האָט ער מיר נאַטירליך נישט געזאָגט און אפשר האט ער אַליין אויך נישט געוואוסט. ער האט מיר נור געהייסען קומען אויף דער „בערזע" און דאָרט וועל איך שוין אַלץ געוואויר ווערען.

שווער איז מיר אָנגעקומען זיך צו דעצידירען אויף אַזאַ שריט, מחמת די מורא פאַר'ן פאָטער איז געווען זעהר גרויס. טאַמער חס ושלום דערוואוסט ער זיך בין איך נישט זיכער מיט'ן לעבען. פון דער צווייטער. זייט אָבער האט מיך געלאָקט, געצויגען מיט טויזענדער געהיימניסען זיך צו דערוויסען וועגען דער נייער „תורה", וואס מען האט מקבל געווען און איך בין אוועק אויף דער „בערזע".

די חברים, אַנקוקענדיג מיין הולך – דאס זיידענע קאַפּאָטקעלע מיט די לאַנגע פּיאות אַרונטערגעמאַכט אונטער די אויערען, האבען זיך איבערגעשמייכעלט און נישט געהאַט צו מיר צו פיעל צוטרויען. א דאַנק אָבער מיינע אַלטע חברים האט מען מיר אויך איבערגעגעבען דעם פּאַראָל און דורך געהיימע הינטערוועגען בין איך ענדליך אַנגעקומען אויפ'ן בית-עולם, וואו עס איז פאָרגעקומען די פערזאַמלונג.

דאָרט זענען שוין געווען פערזאַמעלט עטליכע הונדערט חברים און רעדנער האבען גערעדט וועגען פרייהייט און יושר, וועגען ברודערליכקייט און סאָלידאַריטעט, וועגען א גן-עדן אויף דער ערד, וועגען ברידער-אַרבייטער א.ז.וו.

איך קוק זיך צו צו די רעדנער און גלויב נישט מיינע אויגען–סאָמע סטודענטען. אַט אַזוי איז עס – האב איך זיך דאַמאָלס געטראַכט – אָט די סטודענטען, וואס שטודירען אין די אוניווערזיטעטען, אָט די רייכע קינדער, וועמען ס'פעהלט נישט פון פויגעל-מילך אויב זיי שעהמען זיך נישט מיט'ן ברודער-אַרבייטער, איז עס א גוטע תורה. און אין מיין פאַנטאַזיע האט זיך פאָרגעשטעלט ווי דער בית-עולם איז פערוואַנדעלט געווארען אין א באַרג סיני און די סטודענטען זענען משה'ס, וועלכע גיבען די אַרבייטער א נייע תורה. פון דאַמאָלס אָן זענען די סטודענטען מיר געווארען סימפּאַטישער, איך האָב געפיהלט צו זיי דאַנקבאַרקייט פאַר זייער זאָרגען זיך פאַר די אָרימע און כ'האָב פונקט אַזוי ווי די יודען אויפ'ן באַרג סיני, אויך געזאָגט נעשה ונשמע...

דערווייל אָבער האָב איך זיך דערמאָנט, אַז ס'רוקט אָן זמן מנחה און באַלד האט זיך מיר פאָרגעשטעלט דעם טאַטען'ס בייזע מינע, כ'האָב זיך אַרויסגערוקט פון דער פערזאַמלונג און געוואָלט אַהיים. ביי דער ערשטער בריק איז אָבער געשטאַנען א חבר מיט א ברוינינג אין דער האַנד און מיך נישט געלאָזט צוריק ביז די פערזאַמלונג וועט זיך נישט ענדיגען. בין איך מיט הינטערוועגען דורך זאַוואַדע אַהיימגעלאָפען און געטראָפען–פונקט נאָך מנחה. די קלעפּ, וואס איך האָב דאַמאָלס אַריינגעכאַפּט פון מיין פאָטער ז"ל האָב איך מקבל באהבה געווען – ס'האט געלוינט; די סטודענטען אָבער זענען מיר נישט אַרויס פון זינען, מיר איז געפעלען זייער נייע תורה.

פון יענער צייט אָן זענען שוין אַוועק א סך יאָהרען. אויך היינט האבען מיר סטודענטען, מיר האבען זיי דאָ געזעהן ביי אונז די וואָך. אויך זיי האבען א תורה, נאָר אַזאַ תורה, וואס רעדט נישט וועגען קיין ברודערליכקייט, וועגען יושר און גערעכטיגקייט, נאָר וועגען ברוטאַליטעט און כוליגאַניזם, וועגען אויסראָטען דעם מין מענש. ביי די היינטיגע סטודענטען איז אָבגעמעקט דער צלם אלקים.

טרויעריגע געדאַנקען קומען אין קאָפּ אַריין, זעהענדיג ווי אַזוי נאָך דרייסיג יאהר צייט געפונען זיך נאָך גענוג גרויסע מאַסען, וועלכע געהן מקבל זיין די היינטיגע סטודענטען'ס תורה...

סמאָל

ש. פייגענבוים.

אבל בישראל.

א טרויער האט זיך פערשפרייט אין ישראל, נפל ארז בישראל! געפאלען א צעדער אין יודישען וואלד.

נחום סאקאלאוו שוין נישטא! און זיין ארט בלייבט שוין פריי, עס בלייבט א בלויז אין יודישען לעבען. ווער קען איהם פערטרעטען אין זיין ברייטער אלזייטיגער ערודיציע; ווער קען זיך פערמעסטען געגען אזא גייסטיגען ריעז און וועלען זיין ארט פערנעמען.

ביסלעכווייז, ביסלעכווייז ווערט דער יודישער וואלד אויסגעליידיגט פון הויכע, שלאנקע, שטאלצע צעדערן. איינציגווייז, איינציגווייז ווערען זיי פערשוואוגדען און זייער ארט בלייבט פריי. און עס בלייבען נור געוועהנליכע דורכשניטליכע וואלד-בוימער.

* * *

אין דער גאנצער יודישער וועלט, אומעטום וואו עס קלאפט נאר א יודיש הארץ, טרויערט מען נאך דער גרויסער אבדה, ווארום עס איז א אבדה שאינה חוזרת.

פערשידענע הספדים ווערען געמאכט נאך סאקאלאוו'ן, דעם גרויסען יוד, פערשידענע ספדנים בעוויינען דעם גרויסען ערודיט, דעם וועלטס-מענש, אבער וואו איז דער מענש, וואס זאל קענען רעדען וועגען סאקאלאוו'ן אלס גאנצען; וואו איז דער ספדן, וואס זאל קענען בעקלאגען דעם גרויסען נפטר אזוי ווי ער איז געווען, נישט אלס ברוך-טייל, נור א גאנצען סאקאלאוו, ווארום דער מהבר פון „אישים“ איז מעהר ווי פערזענליכקייט, ער איז בעגריף, בעגריף וועגען אוניווערסאליזם.

* * *

מערקווירדיג איז געווען זיין לעבענס-וועג. פון דעם קלייגעם פוילישען ווייסעל-שטעדטיל ווישעגראד—וואו ער האט די ליכט-שיין דערזעהן—ביז דער וועלט-מעטראפאליע לאנדאן—וואו ער האט די אויגען אויף אייביג פערמאכט —אט דעם גאנצען וועג, וואס האט געדויערט פינף און זיבעציג יאהר, איז געווען אויסגעפולט מיט לערנען.

נישט קיין גימנאזיעס, נישט קיין אוניווערזיטעטען בעזוכט, אהן סיסטעמאטישע בילדונג האט ער דאך א שלל פון וויסען זיך ערווארבען, א לעבעדיגע ענציקלאפעדיע געווען.

ער האט נישט טועם געוועזן פון עץ הדעת, נור געגעסען פון איהם צו זעט.

* * *

נחום סאקאלאוו געשטארבען!

עס איז א נאטירליכע זאך, הילודים למות. עס איז א נאטירליכע ערשיינונג, וואס קיין מענש קען זיך דערפון נישט ארויסנארען, וואס פריהער צי שפעטער ערווארט עס יעדען מענש. אבער עס לאזט זיך נישט גלויבען: א מענש, וואס איז געווען מיט טויזענדער פעדים פערבינדען מיט לעבען, א מענש, וואס איז געווען דאס לעבעדיגקייט און שפרודעלדיגקייט אליין, וואס איז געווען דער סימבאל פון יעדען רוח חיים, איז אוועק פון אונז.

אויב מען גיט זיך א קוק ארום אויף דעם, וואס האט זיך גערופען נחום סאקאלאוו מוז מען שטוינען. ווי איז עס מעגליך איין פערזאן זאל זיין אזוי שפפעריש אויף אלע געביטען, ווי קען דאס געמאלט זיין, דאס א יחיד זאל אזוי פיעל קאנצענטרירען אין זיך.

אויף איהם איז באמת געזאגט געווארען: יופיתו של יפת באהל שם.

* * *

...בשעת פטירתו של אדם אין מלוים לו לאדם, לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה... ווען מען נאך ווי איהם קען מען נאכזאגען אט דעם שבח. פון דער פריהסטער יוגענד ביז אין דער טיעפער עלטער האט ער תמיד נור געלערנט. הארט פאר זיין טויט האט ער זיך נאך געלערנט שפאניש, ווארום ער האט זיך געגרייט אויף א נסיעה קיין דרום-אמעריקא אין די שפאניש-רעדענדיגע לענדער.

א מענש, וואס בעזיצט אין ווארט און שריפט איבער א צעהנדלינג שפראכען, האט נאך נישט געזאגט: גענוג, נאר ווערט נאך אויף דער עלטער א פלייסיגער שילער פון שפאניש. וויסען האט ביי איהם קיין גרעניץ און קיין מאס נישט געהאט.

* * *

פערהאן מענשען, וואס אפילו דער טויט קען אויף זיי קיין שליטה נישט האבען. ווארום וואס איז דען טויט אויב נישט פערגעסענקייט. און זיי געהען איבער אין דער אייביגקייט; זיי געהען איבער אין דער געשיכטע. אין אזא פאל מאכט דער טויט דעם איינדרוק פון עפיס נישט רעאלעס.

סאקאלאוו האט זיך פעבינדען מיט א אידעע וואס האט זיך געשטעלט אלס ציעל צו בעפרייען דאס יודישע פאלק; איהם צו געבען א לאנד, א באדען אונטער די פיס.

דער טויט האט נישט זיין לעבען בעהערשט. עס איז בלוי גוילן נשרפות ואותיו פורחות. אמת, ער איז שוין נישטא, אבער די אידעע, וואס ער האט אוועקגעגעבן זיין גאנצען איך, וואס האט איהם איינגאנצען פערשלינגען, די אידעע שוועבט שוין ארום חלל פון דער וועלט און זוכט איהר תיקון.

און דאס איז שוין זיין אונשטערבליכקייט.

* * *

וואס איז ער אלץ נישט געווען: געזעלשאפטליכער טהוער, העברעאיסט און יודישיסט ביידע צוגלייך; פאליגלאט און פילאזאף; פובליציסט און וויסענשאפטלער און וואס דען נישט.

נישט לאנג צוריק איז מיר אויסגעקומען צו לייענען סאקאלאווס א בוך וועגען אנטיסעמיטיזם „שנאת עולם, לעם עולם“ ארויסגעגעבען אין ווארשא אין יאהר 1882 ד"ה מיט פיער און פופציג יאהר צוריק. ווי גרונדליך האט ער בעהאנדעלט אט די אנגעוועהטאגטע פראגע.

וויפיעל רוטין און בעהאווענטקייט האט ער ארויסגעוויזען ביים פעסטשטעלען די דיאגנאז, וואס עד היום איז זי נישט פערעלטערט. ווארום סאקאלאוו האט געהערט צו דער קאטעגאריע פובליציסטען און וויסענשאפטלער, וואס בעריהרען נישט קיין פראבלעם פון א בעגרעניצטען קוק-פינטעל, נייערס אין דער היסטארישער פערספעקטיוו. דעריבער האבען זיי ביז היינט נישט פערלוירען זייער פרישקייט, זייער אקטואליטעט.

* * *

א פאלק אהן א לאנד; א אומה וואס איז פערשפרייט איבער אלע שבעה ימים, ווער איז איהר פערשפרעכער, ווער איז איהר רעפרעזענטאנט כלפי חוץ, לגבי די אויסען-וועלט, אויב נישט די פערזענליכקייט, וואס האט זיך מיט אייגענע כוחות דערשלאגען צו ווערען א אויטאריטעט, וואס אפילו פון די אומות העולם ווערט ער אנערקענט.

ווען איך פיהר איצט די פעדער איבער'ן פאפיר, כדי צו ווידמענען מיינע בלייכע ווערטער דעם גרויסען יוד, זעה איך אט דעם, די פערזענליכקייט, דעם פון קיינעם נישט בעשטימטען רעפרעזענטאנט.

אויב אזא מענש געהט אוועק פון א פאלק, וואס האט נישט קיין ארגאניזירטע מלוכה; וואס איז אין קיין לאנד נישט אקרעדיטירט דורך קיין שום פארשטעהער; וואס האט אין ערגיץ נישט קיין קאנסולען און אמבאסאדעס, ווי ארימער, ווי נעבעכדיגער ווערט אונזער אנזעהן לגבי די אומות העולם.

עס איז אוועק דער יודישער אמבאסאדאר פון דער נישט עקזיסטירענדער מלוכה, און מיר זענען פעריתומט געבליבען.

אברהם פויגעל

די פוילישע אפריל-קאנסטיטוציע.

V. דער סיים.

3.

צו די וויכטיגסטע מאמענטען אין לעבען פון א פאלק געהערען די פארלאמענט-וואהלען. עס בעקומט דאמאלס כמעט די איינציגע געלעגענהייט ארויסצוזאגען זיך איבער די פאליטישע ריכטליניען פון זיין לאנד. אין פוילען האט דאס פאלק אזעלכע געלעגענהייטען נארמאל יעדע 5 יאהר, דען אזוי לאנג דויערט די געוועהנליכע קאדענץ פון די געזעצגעבערישע קאמערען.

די אפריל-קאנסטיטוציע איז זעהר קארג אין בעשטימונגען, וועלכע זענען נוגע די וואהלען. זי דריקט זיך אויס אין א לאפידארער פארם: „דער סיים בעשטעהט פון דעפוטאטען, געקליבענע און אלגעמיינע, געהיימע, גלייכע און דירעקטע וואהלען“.

אלגעמיינע וואהלען וועלען זיין דאמאלס, ווען קיין שום שיכט פון דער בעפעלקערונג וועט נישט זיין בעגרעניצט אין איהרע וואהל-רעכט; דאנגען קענען זיין בעגרעניצט למשל מינדעריעהריגע, משוגעים, א. ד. גל., וועלכע טרעפען זיך אין יעדער שיכט און קלאס. וואס געהיימע וואהלען הייסען פערשטעהט יעדער; עס איז נור א פראגע, צי די לעצטענס אין פוילען אדורכגעפיהרטע וואהלען אויפ'ן דארף, וואו די פויערים זענען אין געארדענטע רייהען מיט מוזיק געגאנגען צו דער אורנע און אפען געוועהלט, צי זיי זענען נישט געווען א פערלעצונג פון דער קאנסטיטוציע. דער פאסטולאט פון גלייכע וואהלען בעדייט, אז יעדער איינציגער וואהל-בערעכטיגטער האט צו זיין דיספאזיציע נור און אויסשליסליך איין שטים און בעאיינפלוסט אזוי ארום גלייך דעם צוזאמענשטעל פון די געזעצגעבערישע קאמערען. די סיים-וואהלען אין פוילען זענען נאך דירעקטע; אונדירעקט זענען למשל די יעצטיגע וואהלען צום פוילישען סענאט, וואו די וועהלערס קלויבען עלעקטארען און די לעצטע וועהלען ערשט סענאטארען.

די אפריל-קאנסטיטוציע פערלאנגט נישט מעהר, אז די וואהלען זאלען זיין פראפארציאנעלע, ווי ביז יעצט. עס בינדט זיך מיט דער טענדענץ איינגאנצען ארויסצועלימינירען די פאליטישע פארטייען פון יעטוועדען איינפלוס אויף די פארלאמענט-וואהלען, וועלכע עס האט פערווירקליכט די נייע וואהל-ארדינאציע צום סיים.

ביז יעצט איז דאס ארויסשטעלען קאנדידאטען-ליסטעס געווען פריי; עס האט זיך נור פערלאנגט די אונטערשריפטען פון א געוויסער צאהל בירגער. אויף אזא אופן האט כמעט יעדע פארטיי ארויסגעשטעלט איהר אייגענע קאנדידאטען-ליסטע, אונטער וועלכע מ'האט געזאמעלט אונטערשריפטען.

די פרישע וואהל-ארדינאציע שאפט אב דאס פרייע קאנדידירען. א ספעציעלע קערפערשאפט, צוזאמענגעשטעלט דורך פערשידענע זעלבסטפערוואלטונגען איז בערופען צו פערעפענטליכען די קאנדידאטען-ליסטע, וועלכע איז איינאונאיינציג. די דאזיגע בעשטעהט פון 4—16 קאנדידאטען.. דאביי זענען געשאפען געווארען 104 וואהל-קרייזען, פון וועלכע יעדער וועהלט 2 דעפוטאטען.

דער סיים בעשטעהט אלזא פון 208 דעפוטאטען. עס מוז אבער דאביי בעמערקט ווערען, אז דאס איז די מאקסימאלע צאהל; פאקטיש איז די דאזיגע קלענער און קען דערגעהען ביז צו 188. דאס איז א פועל-יוצא דערפון, וואס די פרישע וואהל-ארדינאציע זעהט נישט מעהר פאר די אינסטיטוציע פון דעפוטאטען-פערטרעטער. ווען א היינטיגער דעפוטאט שטארבט, זאגט זיך אב א. א. וו. בלייבט זיין ארט נישט בעזעצט דורך קיינעם. ערשט ווען דער סיים ווערט דאדורך קלענער מיט 10 פראצענט פון זיין צוזאמענשטעל קומען פאר צוגאב-וואהלען אין די נישט-בעזעצטע קרייזען.

ווי מיר זעהען אלזא זענען די הויפט-בעשטימונגען וועגען די סיים-וואהלען נישט פערהאן אין דער קאנסטיטוציע; עס נארמירט זיי ערשט די וואהל-ארדינאציע. ווען מ'דערמאנט זיך, אז די וואהל-ארדינאציע איז א געוועהנליך געזעץ, וואס קען, אין געגענזאץ צו דער קאנסטיטוציע, צו יעדער צייט נארמאל געענדערט ווערען, זעהט מען איין, אז דער געזעצגעבער וויל די דאזיגע בעשטימונגען צוגעבען דעם כאראקטער פון אנ'עקספערימענט, וועלכער זאל דערהאלטען ווערען נור דאמאלס, אויב ער וועט אויסהאלטען די פראבע.

בעמערקענסווערט איז, אז די קאנסטיטוציע האט געהעכערט די עלטער סיי פון וועהלער ווי פון געוועהלטען: ביים ערשטען פון 21 אויף 24 יאהר און ביים צווייטען פון 25 אויף 30

וואס געהערט, וואס געזעהן.

לחנחו ל—דאנסינג...

נישט לאנג נאך איז אוועק די צייט, ווען עלטערן, איבערהויפט יודישע עלטערן האבען געהאט איין שטרעבונג— צו ערציהען זייערע קינדער לתורה לחופה ולמעשים טובים, זיי זאלען געהן בדרך הישר, זיין בעסער, ווי די עלטערן גופא. האט מען דאך באלד ביים ברית געבענשט דאס קינד מיט די דאזיגע ברכות. איצט אבער, ווי עס ווייזט אויס, האבען די עלטערן אנ'אנדערע שטרעבונג—זיי ווילען ערציהען זייערע קינדער לדאנסינג און לטענץ.

אמאל, ווען דאס קינד האט אנגעהויבען צו געהן אין חדר אריין, האט מען עס איינגעהילט אין א טלית און מען האט געמאכט א גאנצען יום טוב. ווער שמועסט, אז דאס קינד האט אנגעהויבען צו לערנען חומש—איז דאך די פרייד פון די עלטערן געווען אין לשער. מען האט געמאכט א חומש-סעודה, מען האט פערבעטען אלע חברים פון קינד און עס איז געווען שמחה וששון. היינט אבער פרעהען זיך די עלטערן, אויב דאס קינד איז פעהיג זיך אויסצולערנען די נייעסטע מאדערנע טענץ.

די היינטיגע קינדער האבען איבערהויפט אנ'אנדערע ערציהונג, ווי מיר האבען עס געהאט. בעת מיר האבען אנגעהויבען צו געהן אין חדר, אלטזייענדיג 3 יאהר, הויבען אן די היינטיגע קיגדער צו בעזוכען א שולע ווען זיי ווערען 7 יאהר אלט; ווען מיר זענען געזעסען אין חדר א גאנצען טאג פון דערפריה ביז אויפדערנאכט, פערברענגען די הייגטיגע קינדער סך הכול א פאר ווייניגע שעה'ן. און וואס לערנט מען דאט מיט זיי איינגאנצען? אין דער צייט, ווען מיר האבען דעם איינציגען טאג אין יאהר, ל"ג בעומר, געמאכט אנ'אויספלוג מיט'ן רבי'ן הינטער דער שטאדט, מאכען די היינטיגע קינדער עטליכע מאל אין יאהר אויספלוגען, און נישט בלויז הינטער דער שטאדט, נאר אויך אין אנדערע שטעדט אין פוילען, ווי: קיין קראקא, פויזען, ווארשא אזוו.

וועגען דעם, אז די דאזיגע חדר קינדער זענען אויסגעוואסען אזעלכע גייסטיגע ריעזען, ווי נחום סאקאלאוו, הרב נחום אש, ח. נ. ביאליק און נאך אזעלכע גאונים, און פון די היינטיגע קינדער וועלען שוין אזעלכע נישט ארויסקומען, וויל איך איצט נישט בעריהרען, ווייל נישט דאס בין איך איצט אויסען. איך האב נאר געוואלט דערצעהלען, אז די היינטיגע קינדער איז מען צווישען אנדערע מעשים טובים אויך מחנך באלד פון קינדהייט אן ל—דאנסינג ולטענץ.

אין קאפע „אייראפא“ קומען לעצטענס פאר אין די זונטאגס דאנסינגס פאר קינדער, האלטען די מוטער'ס פאר א חוב קדוש, אז זייערע קינדערלעך זאלען חס ושלום נישט פערשעמט ווערען פאר אנדערע קינדער און פיהרען זיי אויפ'ן דאנסינג.

פערשטעגדליך, אז כדי צו געהן אויפ'ן דאנסינג, מוז מען האבען א ספעציעלען „סטראי“, איז געווארען א געזעץ פון די טרייע מאמעס אויסצוסטראיען זייערע קינדער כדת וכדין. און פונקט אזוי ווי ווינטער, בעת מען פיהרט די קינדער אויף דער גליטש, מוז מען געהן אנגעטהון אין א ספעציעלען „הולך“, אזוי אויך אויף די דאנסינגס מוז מען געהן אנגעטהון אין א ספעציעל צו דעם צוועק צוגעפאסטע גארדעראבע.

אמאל האבען אונז אונזערע עלטערן מחנך געווען לתורה לחופה ומעשים טובים, די היינטיגע עלטערן אבער זענען מחנך זייערע קינדער לדאנסיג און לטענץ.

שייך צו זאגען—א שעהנער חינוך...

מ'פאהרט קיין גער...

ווי בעוואוסט איז דער גערער רבי די לעצטע חדשים געווען אין ארץ ישראל, האבען די גערער חסידים נישט געהאט וואו צו פאהרען, אזוי אבער ווי דער רבי איז צוריקגעקומען אויף א קורצער ווייל קיין פוילען, האבען די חסידים אנגעגורט די לענדען און מ'פאהרט מאסענווייז קיין גער.

ווי די צייטונגען שרייבען איז באלד די ערשטע וואך פון רבינ'ס צוריקקומען גער געווען פול מיט חסידים און די אזוי-גערופענע „קראדניקעס“, וועלכע האבען צוליעב'ן רבינ'ס אוועקפאהרען פערלוירען די פרנסות, האבען איצט מיט'ן רבינ'ס צוריקקומען אויפגעלעבט.

אויך אונזערע טשענסטאכאווער גערער חסידים האבען געמאכט א נסיעה קיין גער. היות אבער ווי מיט דער באהן קאסט צו-טייער, האבען זיי אבגעדינגען אנ'אויטא, וואס וועט זיי פיהרען דירעקט קיין גער. ווי ס'ווייזט זיך אבער ארויס האבען די טשענסטאכאווער גערער הסידים נישט געקאנט צושטעלען א פולען קאמפלעט אויף אנ'אויטא, האבען זיי זיך געמוזט ווענדען צו די גערער חסידים פון פאוויאט און ערשט מיט זייער הילף האט זיך געשטעלט דער קאמפלעט.

דאנערשטאג ביינאכט האבען זיך די גערער חסידים פערזאמעלט אויף קאטעדראלנע 9, וואו ס'האט אויף זיי געווארט דער אויטא; צווישען די 26 פאסאזשירען האבען זיך געפינען א העלפט פראווינצער, ווי פון טרוסקאלאס, פזשיסטאין א.ז.וו. מיט'ן טרוסקאלאסער רב אין דער שפיץ.

זיי האבען זיך מיטגענומען צידה לדרך און ווי זיי האבען מיר איבערגעפבן, האבען זיי געהאט א פרעהליכען וועג, זינגענדיג פערשידענע נגינים. די גאנצע נסיעה האט געדויערט קארגע 8 שעה.

מיין זיידע ז"ל איז אפילו פון טשענסטאכאוו ביז קאצק נישט מעהר געפאהרען, ווי איין האלבע שעה, ווייל... דאס איבריגע איז ער געגאנגען צופיס, מיטנעמענדיג מיט זיך א ברייטעל מיט א ציבעלע. די היינטיגע חסידים אבער האבען ליעב בעקוועמליכקייט און פאהרען זיך מיט אנ'אויטא דירעקט פון טשענסטאכאוו אזש ביז גער, מיטנעמענדיג גוטע מאכלים ומשקאות.

פונדעסטוועגען מוז מען האבען צו די דאזיגע חסידים אויך א שטיקעל בעציהונג—זיי זענען נישט נהנה פון די אלע היינטיגע פערגעניגענס, זיי בעזוכען נישט קיין קינא'ס, קאנצערטען, טעאטער'ס, געהען נישט אין „אייראפא“, פאהרען נישט אויף דער גליטש און אנדערע תענוגי עולם הזה —איז ביי זיי זייער גייסטיגער תענוג פאהרען צום רבי'ן.

סיי-ווי, האט די היגע „אגודה“ נישט אזעלכע פייערדיגע גערער חסידים, ווייל ווען ס'האבען חסידים געוואלט פאהרען מיט אנ'אויטא קיין גער האבען זיי געמוזט זיך ערשט ווענדען צו דער פראווינץ, וועלכע האט זיי געליפערט די גרעסערע צאהל גער-פאהרער.

פראפעסיאנעלע פאפיראסען-פענטאקעס

אמלייכטסטען איז צו נעמען ביי יענעם א פאפיראס, און דאס ווערט געטהון אזוי כלאחר יד אהן שום כונה,— גיט מיר א פאפיראס—זאגט איינער צום צווייטען. יענער טראכט גארנישט לאנג נעמט ארויס די פאפיראסען-טאש און דערלאנגט א פאפיראס.

ווען מען זאל, למשל, צו דעם זעלבען פערשוין צוגעהן און זאגען גיב מיר 5 גראשען און שפעטער ווידער 5 גראשען, וועט זיך יענער פערטראכטען אויף א מינוט א פאפיראס אבער, וואס קאסט אויך 5 גראשען. אדער נאכמעהר, טראכט מען נישט קיין סעקונדע און

יאהר.

.4

די זיצונגען פון סיים קומען פאר עפענטליך. דאס דאזיגע קומט הויפטזעכליך צום אויסדרוק אין דער אנוועזענהייט פון פרעסע-פארשטעהער, וועלכע בעריכטען שפעטער וועגען זיי אין זייערע צייטשריפטען. די דאזיגע בעריכטען האבען הינטער זיך א פערגאנגענהייט אינ'ם אויפגעלעבטען פוילען.

שוין די מערץ-קאנסטיטוציע האט פאראויסגעזעהען, אז די בעריכטען פון די סיים-זיצונגען זענען אונבעריהרליך און קענען דורך דער מאכט נישט קאנפיסקירט ווערען. די דאזיגע פארשריפט איז געווארען א געוועהר אין האנד פון דער אפאזיציע אין איהר קאמף מיט דער רעגירונג. מיר געדענקען די בריסקער געשיכטע, די שטילקייט און געהיימניש, וועלכע האבען זי ארומגעהילט: האבען לינקע צייטונגען געפרובט שרייבען דערוועגען, האט מען זיי גלייך קאנפיסקירט. און נור די גרויסע, ווייסע פלעקער פלעגען עדות זאגען, אז „הינטער די וואלקענס איז געוועזן א גערא‌נגעל"... די אפאזיציע פלעגט זיך דאמאלס א פשוט'ע עצה געבען: די גאנצע געשיכטע פלעגט בפרטיות'דיג בעריהרט ווערען פאר'ן סיים אין פארם פון אנ'אינטערפעלאציע; די צייטונגען האבען שוין דערנאך געקענט פריי און אומגעשטערט איבערדרוקען דאס אלעס אלס בעריכט פון דער סיים-זיצונג, און — רוף מיך קנאק-ניסעל!...

דאס אבער איז נאך גארנישט. ס'האבען ראדיקאל-לינקע דעפוטאטען געהאלטען אנטי-מלוכה'שע רעדעס, און מ'האט זיי דערנאך פערשפרייט אלס סיים-בעריכטען; מ'האט פון דער סיים-טריבונע גערופען צו אויפשטאנד און דער דאזיגער רוף פלעגט, ווי געשטארקט פון א ריזיגען מעגאפאן, זיך לעגאל פונאנדערשפרייטען איבער אלע עקען פון לאנד, רעקלאמירט מיט שרייענדיגע אותיות דורך טויזענדער צייטונגען. די דאזיגע קאנסטיטוציע-פארשריפט איז אזוי ארום געווען א ביטערע פיל פאר דער רעגירונג.

די דאזיגע זאכלאגע האט געענדערט די אפריל-קאנסטיטוציע. דער ארט. 38 לויטעט: „דער פראטאקאל מיט'ן סטענאגראם זענען די אויסשליסליכע בעשטעטיגונג פונ'ם פערלויף פון די סיים-זיצונגען. קיינעם קען מען נישט צוציהען צו פעראנטווארטליכקייט פאר פערעפענטליכען און פערשפרייטען בעריכטען פון עפענטליכע סיים-זיצונגען, אויב זיי גיבען איבער פול און גענוי דעם פערלויף פון די זיצונגען". עס וועלען אלזא קענען קאנפיסקירט ווערען בעריכטען, וועלכע וועלען איבערגעבען נור פראגמענטען אדער קיצורים פון די זיצונגען. דאס וויכטיגסטע אבער פון דעם אלעם איז, אז עס וועלען נישט געניסען פון אונבעריהרליכקייטס-רעכט בעריכטען, וועלכע וועלען נישט זיין אין איינקלאנג מיט'ן תוכן פון פראטאקאל אדער סטענאגראם. דאביי דארף מען וויסען, אז איבער די לעצטע האט די פולע מאכט דער מארשאלעק, וועלכער האט דאס רעכט צו שטרייכען פון זיי זאצען, וואס קענען שאדענען די אינטערעסען פון דער מלוכה.

צו דער וויכטיגקייט פון די סיים-זיצונגען און אנגענומענע בעשלוסען פערלאנגט זיך די אנוועזענהייט פון מינדעסטענס א דריטעל פון דער געזעצליכער צאהל דעפוטאטען. די דאזיגע צאהל בילדעט דאס אז. גער. קווארום.

.5

דער סיים אלס גאנצער איז היינט-צו-טאג בענרעניצט אין זיינע פעראגאטיווען, דאגעגען א היינטיגער דעפוטאט אינדיווידועל בעזיצט פיעל ברייטערע רעכט ווי אמאל. איינער אליין קען ער אינטערפעלירען די רעגירונג און איינער אליין קען ער פראיעקטירען געזעצען פאר'ן סיים-פלענום.

צוזאמען מיט'ן פערגרעסערען זיינע אינדיווידועלע רעכט האט מען אבער אויך פיעלפאך פערגרעסערט זיין פ ע ר א נ ט וו א ר ט ל י כ ק יי ט. ביז יעצט האט מען קיין דעפוטאט נישט געקענט משפט'ן אהן הסכמה פון סיים. ערשט ווען די סיים-קאדענץ האט זיך געענדיגט האט זיי געקענט דערגרייכען די שטראפענדע האנד פון דער גערעכטיגקייט; ערשט דעמאלס פלעגט זיך ענטפלעקען פאר די פערוואונדערטע אויגען פון נאאיווען וועהלער, וויפיל געמיינע מעשים זיין פריווילעגירטער אויסדערוועהלטער איז בעגאנגען. אפילו נאך דער קאדענץ איז א דעפוטאט געווען אונפעראנטווארטליך פאר זיין פערהאלטען זיך בעת א סיים-זיצונג.

א היינטיגען דעפוטאט איז שוין נישט אזוי וואויל. זאל ער למשל דעפרוידירען געלד, אדער בעגעהן עפיס א פערברעכען אויסער'ן סיים — וועט ער, ווי יעדער בשר ודם, גלייך געהן זיצען; נור אויב דער סיים בעדארף איהם שטארק קען ער פאדערען פון דער פראקוראטור איהם ארויסצוגעבען. אלזא א פערקעהרטע מעשה: ביז יעצט האט דער פראקוראטאר געפאדערט פון סיים, היינט וועט דער לעצטער מוזען אנפאדערען די פראקוראטור. דאגעגען אויב א דעפוטאט האט אין א סיים-רעדע גערעדט עפעס שלא כהוגן, עפעס אזוינס, וואס וואלט ביי א געווענליכען בירגער געווען א פערברעך (צ. ב. רופען צו רעוואלוציע א. ד. גל.) ווערט ער געשטעלט פאר'ן שטאטס-טריבונאל, וועלכער קען איהם צונעהמען דעם מאנדאט. אלזא אויך אין בעצוג צו זיינע סיים-רעדעס האט דער דעפוטאט בעקומען צוימען.

.6

דער סיים אמטירט נישט פערמאנענט, אהן הפסקה. נארמאל איז ער גאנצע צוויי דריטעל פון יאהר נישט טעטיג. זיין טעטיגקייט קומט הויפטזעכליך צום אויסדרוק אין די סעסיעס, וועלכע קענען זיין אין פוילען געווענליכע און אויסערגעווענליכע.

אויף די געווענליכע סעסיע קומט זיך דער סיים צונויף שפעטסטענס אין נאוועמבער ביי דער געלעגענהייט פון בעטראכטען דעם בודזשעט. די דאזיגע סעסיע דויערט געווענליך 4 חדשים (ביז מערץ) און אויף איהר פיהרט דער סיים אויס זיין טעטיגקייט אין פולען אומפאנג.

די איבריגע 8 חדשים פון יאהר בילדען אלזא פעריען פאר'ן סיים, וועלכע קענען איבערגעריסען ווערען נור פון צייט צו צייט דורך א ו י ס ע ר ג ע וו ע נ ל י כ ע סעסיעס. דאס רעכט זיי צוזאמענצורופען האט דער פרעזידענט אויפ'ן פארשלאג אדער פון דער רעגירונג אדער פון א העלפט פון דער אלגעמיינער צאהל דעפוטאטען. דאביי מוז בעמערקט ווערען, אז אין צווייטען פאל איז דער פרעזידענט קאנסטיטוציאנעל פערפליכטעט די אויסערגעווענליכע סעסיע צוזאמענצורופען במשך 30 טעג; דאגעגען אין ערשטען פאל איז עס אנבעלאנגען נור פון זיין ווילען.

אנ'אויסערגעווענליכע סעסיע איז שוין נישט אזוי פריי אין איהר טעטיגקייט ווי א געווענליכע. איהר אקטיוויטעט איז געבונדען מיט די ריכטליניען, וועלכע עס צייכענט פאר איהר אן דער פארשלאג זי צוזאמענצורופען ענינים, וועלכע זענען אין פארשלאג נישט דערמאנט, קענען בעהאנדעלט ווערען ערשט דאמאלס, ווען דער מלוכה פרעזידענט וועט זיי — אויפ'ן פארשלאג פון פרעמיער און סיים מארשאלעק — אנערקענען אלס דרינגענדע.

פון דער צווייטער זייט איז אנ'אויסערגעווענליכע סעסיע א ביטעל פריווילעגירט. דער מלוכה פרעזידענט האט נעמליך דאס רעכט אבצולייגען סיים-סעסיעס אויף 30 טעג. דאס דאזיגע רעכט דיענט איהם נישט אין בעצוג צו אויסערגעווענליכע סעסיעס.

אויף קידוש השם

(א מעשה, וואס האט פאסירט אין שבועות מיט'ן העכער הונדערט יאהר צוריק)

די שטאדט פעז איז געטיילט אין צוויי טיילען—די אלטע און די נייע שטאדט... אין דער אלטער שטאדט וואוינען נאר מאכמעדאנער. זיי טיילען זיך אין צוויי קלאסען:—אריסטאקראטען און המון-עם. די אריסטאקראטען זענען גענוג ציוויליזירט. זיי זענען גרויסע סוחרים. זיי זענען פערבונדען מיט אייראפא און אמעריקא און מאכען אפטע נסיעות אהין. אין זייערע הענד געפינט זיך די אינדוסטריע און דער האנדעל פון לאנד. מיט יודען זענען זיי פערבונדען געשעפטליך און קיין אנטיסעמיטיזם בעמערקט זיך נישט צווישען זיי. דער המון איז זעהר פאנאטיש, ווילד, אונוויסענד און זיי זענען דם-שונאים די, וועלכע געהערען נישט צו זייער גלויבען. אין דעם טייל שטאדט וואוינען ווייניג יודען.

אין דעם נייעם שטאדט-טייל וואוינט אין א [illegible]טיגען פאלאץ דער סולטאן. דא געפונען זיך אלע אייראפעאישע קאנסולאטען און א סך קווארטאלען זענען דא בעזעצט מיט יודען. די יודען זענען דא אונטערדריקט און נאך ביז'ן היינטיגען טאג הערשען דא אלטע ווילדע געזעצען פאר יודען... דא געפינען זיך ביי פערציג טויזענד יודישע פאמיליעס. זיי וואוינען זעהר צונויפגעפרעסט אין הויכע זעקס-שטאקיגע מויערען... ברודנע, האלב-טונקעלע זענען די מויערען און נאך ברודנער זענען די בלאטיגע, נישט ברוקירטע גאסען...

די יודען זענען צום טייל האנדווערקער, קליינע-סוחרים און א סך, א כך שנארער.

די מאראקאנער יודען זענען דאס רוב אונוויסענדע פאנאטיקער. זייערע קינדער מאכען זיי חתונה צו 12—14 יאהר. בתי תפלות האבען זיי כמעט אין יעדען געסעל. די הויפט-ראלע שפילען די רבנים. זיי האבען אין די הענד די גאנצע יודישע בעפעלקערונג און דערלאזען נישט קיין שום רעפארמען. זיי זענען אויך שופטים, נישט נאר צווישען א יוד מיט א יודען, נאר אויך צווישען יודען מיט מאכמעדאנער...

זייער לשון איז אראביש, אבער פיעל פון זיי רעדען אויך העבראיש...

א זעלטענע ערשיינונג הערשט דארט. וועלכע איך האב נישט בעגעגענט ביי קיין שום יודען פון די אנדערע אריענטאלישע לענדער:—„די מאראקאנער יודען האלטען פאר הייליג א סך קברים פון זייערע געוועזענע צדיקים...

זיי גלויבען, אז די דאזיגע קברים היילען אויס פון פערשידענע קראנקהייטען. אזוי למשל אין דער אומגעגענד פון דער שטאדט „מאראקעש" געפינט זיך דער קבר פון צוויי ברידער רבי שמעון און רבי משה. צו דעם דאזיגען קבר קומען יודען און אראבער מתפלל זיין, ווען עס האלטען זיך ביי זיי קיין קינדער נישט... אין אומגעגענד פון דער שטאדט „דעמנאט" געפינט זיך קבר פון רבי בינם אארא. אויף דעם קבר זענען זיי מתפלל פון משוגעת-קראנקהייט... אבער מעהר פון אלע קברים שעצען זיי דעם קבר פון א דרייצען-יעהריג יודיש מיידעל „צולייקא". די תפלות אויף דעם קבר היילען אויס פון גיפטיגע ביסען, וועלכע קומען פון א שלאנג. דער קבר געפינט זיך אויפ'ן בית הקברות ביי דער שטאדט טאנזשער... סיי יודען, סיי מחמד'אנער קומען צו דעם קבר עטליכע מאל אין יאהר, אפילו אזעלכע, וואס ליידען נישט פון ביסען... דעם ערשטען טאג שבועות פייערט זיך דער יאהרצייט פון דער „הייליגער צולייקא" און אין דעם טאג קומען צו איהר קבר אלע דארטיגע יודען און א סך אראבער... צופעליג בין איך געוועזן אין טאנזשער שבועות און צוזאמען מיט אלע יודען אויך געגאנגען אנקוקען דעם קבר...

ביים קבר איז אויסגעבויט א שטיבעל, אריינקומענדיג אינוועניג האב איך דערזעהען:—אויפ'ן וואנד הענגט א בילד פון א גוטען קינסטלער, וועלכער שילדערט א שרעקליכען עפיזאד: אנ'עשאפאט. אויפ'ן עשאפאט שטעהט אין רויטען געקליידעט א תליון, מיט דער לינקער האנד האלט ער א שווארץ שעהן מיידעל, כמעט א קינד. דער תליון האלט פעררייסען איהר קעפעל. אין דער רעכטער האנד האלט ער א האק און מיט דער שארפער זייט פיהרט ער לאנגזאם אהין און צוריק איבער'ן האלז פון זיין קרבן... פון האלז רינען אראב טראפענס בלוט... איבער'ן בילד האבען מיר געלייענט צוויי פאלגענדע שריפטען אין העבראיש:

1) „הבתולה ההיא צולייך תוכל להיות לאות ומופת לבנות ישראל"...

2) בדת הזאת נולדתי ובה אמותה".

די זעלבע שריפטען זענען דא אונטער'ן בילד אין אראביש...

וועגען אינהאלט פון דאזיגען בילד האט מען מיר דערצעהלט פאלגענדען שרעקליכען עפיזאד, וועלכער איז פערשריבען אין פנקס פון דער ארטיגער יודישער קהלה...

מיט איבער הונדערט יאהר צוריק האט אין דער שטאדט טאנזשער געוואוינט מיט איהרע עלטערן א דרייצען-יעהריג יודיש מיידעל מיט'ן נאמען „צולייקא". מיט איהרע שווארצע געקרייזעלטע האר, מיט איהר זעלטען חנ'עוודיגען פנים האט צולייקא זיך גערעכענט פאר דעם שענסטען מיידעל אין מאראקקא. אויסער דעם איז זי געווען א גרויסע חכמה, געהאט גוטע מדות; דערצו איז זי גוט בעקאנט געווען מיט די יסודות פון יודישען דת. זי האט אויך געווינען סימפאטיע ביי די מחמד'אנער שכנים און געהאט צווישען זיי פיעל בעקאנטע פריינד און פלעגט צו זיי אפט ארייננקומען...

עס איז אוועק א שטיקעל צייט און צווישען איהרע פריינד האבען זיך געפונען אזעלכע, וואס האבען געהאט צו איהר א יצר-הרע און האבען איהר אנגעהויבען איינצורעדען, אז זי זאל זיך שמד'ען אויפ'ן מאכמעדאנישען גלויבען און זי וועט גליקליך זיין... זי האט נישט געוואלט הערען וועגען דעם און האט אויפגעהערט צו בעזוכען איהרע פריינד מאכמעדאנער...

דאן האבען די רשעים בעשלאסען ארויסצורייסען דאס שעהנע מיידעל פון יודישע הענד. עס האבען זיך געפונען פאלשע עדות, וואס האבען כלומרשט געהערט פון מיידעל'ס מויל, אז זי וואלט זיך גערן געשמד'ט, נאר איהרע עלטערן דערלאזען נישט. זיי זענען אוועק צום „קאדי" און האבען איהם דערצעהלט די אויסגעטראכטע מעשה, אז צולייקא וויל זיך שמד'ען. דער קאדי האט זי

(סוף—זייט 5).

מען גיט.

ביים פאלק געהט וועגען דעם ארום פערשידענע ווערטלעך. אזוי, למשל, דערצעהלט מען האט דער פאפיראס געזאלט זיך בעקלאגען פאר'ן רבונו של עולם: פארוואס איבער אלע מאכלים מאכט מען א ברכה און איבער א פאפיראס נישט, כאטש מען האט אויך דערפון א הנאה. האט ער בעקומען אנ'ענטפער, אז דערפאר וועט ער בעוועגען מענשען צו טהוען מצוות, דערמיט וואס א 5-גראשענדיגע נדבה פערשעהמט דעם מקבל, אין דערצייט ווען א פאפיראס קאן מען נעהמען אהן שום בושה און דורכ'ן שענקען א פאפיראס טהוט מען א גמילת-חסד, וואס איז אייגע פון די גרעסטע מצוות...

לעצטענס זענען אבער פערהאנען אזעלכע, וואס נוצען שוין צופיעל אויס אט די דאזיגע גמילת-חסד-מצוה; אזעלכע, וועלכע קאנען זיך דערלויבען צו קויפען פאפיראסען און האבען זאגאר פולע טאשען מיט פאפיראסען, וועלען אויך „צוליעב טהון" און בעטען א פאפיראס ביים צווייטען.

דאס דאזיגע פאפיראסען-פראבלעם איז אבער שוין לעצטענס געווארען א צו-אפטע ערשיינונג. פערהאנען אזעלכע פראפעסיאנעלע פאפיראסען - נעמער, וועלכע רויכערען נאר „דאיטשע" פאפיראסען, און זיי ווארטען שוין אב זייערע קרבנות, כדי צו נעמען א ציגארעטעל. די „פרייערס" ווערען אבער אויך שוין קלוגער און ווילען שוין נישט געבען אזוי גערן קיין פאפיראסען, מאטיווירענדיג, אז זיי האבען נישט, ס'האט זיי פונקט אויסגעפעהלט א.ז.וו. טא וואס טהוען די פאפיראסען-פענטאקעס—זיי שטעלען זיך אוועק ביי די פאפיראסען-בודקעס און ווארטען אב, ביז אזא פרייער קומט קויפען פאפיראסען און דאמאלס, איז ער זיכער, אז ער וועט שוין בעקומען צו רויכערען.

ביים איצטיגען קריזיס ווערט די צאהל פון די פאפיראסען-נעמער אלץ גרעסער און די געבער מוזען זוכען תחבולות, ווי אזוי זיך ארויסצודרעהען פון די פראפעסיאנעלע-פאפיראסען-פענטאקעס. .

דער אמת'ער סעזאן

מיר האבען זיך חס ושלום נישט צו בעקלאגען, אונזער סעזאן איז אין פולען ברען—דער סעזאן פון די „בלומעל-טעג".

ווי באלד די זון גיט א ווארעם, הויבען זיך אן די גאסען זאמלונגען, וועלכע פערציהען זיך ביז העט אין שפעטען ווינטער אריין.

פערהאנען ביי אונז אפילו אפיקורסים, וועלכע טאדלען זעהר שטארק די צו-אפטע בלומעל-טעג, וואס אונזערע געזעלשאפטען ארדנען איין. אזוי, למשל, האט מיך יענע וואך אנגעכאפט ביי דער קלאפע דער בעקאנטער היגער סוחר ה' נ., וועלכער איז א געגנער פון אלץ און אלעמען, און אריינגעשריגען מיר, פארוואס איך דערלאז אזוי פיעל בלומעל-טעג, (הפנים, אז איך האב כח זיי צו שטערען...) און באלד מאכט ער א חשבון, אז אין משך פון דער וואך זענען עטליכע טעג די געשעפטען צוליב פערשידענע סיבות געווען פערמאכט, מען האט נישט געלייזט און אינדערזעלבער צייט קומען פאר עטליכע בלימעל-טעג. דעריבער—שרייט ער מיט קולי-קולות—דארף מען זעהען, אז מען זאל נישט דערלויבען איינצוארדנען קיין בלימעל-טעג.

אזא זעלבע מיינונג, כאטש נישט אזוי עקסטרעם, ווי דער ה' נ., האבען אויך אנדערע יודען. און דעם אמת וויל איך מורה זיין, אז אויך איך בין געווען א מתנגד אויף די אהן א שיעור איינגעארדענטע בלימעל-טעג, ווען מען בעטראכט אבער דעם ענין אביסעל ערנסטער, קומט מען צו אנדערע מסקנות.

פערהאנען ביי אונז א רייהע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס, וועלכע ערפולען וויכטיגע לייסטונגען פאר דער ארימער יודישער בעפעלקערונג. נעמען מיר, למשל, די „תומכי-עניים", וואס ערטיילט חלה מיט ברויט פאר 350 פאמיליעס; די זומער-קאלאניע פאר ארימע קינדער, „לינת-הצדק", „בית לחם", „עזרה", „דאבראטשינאשטש". דאן אינסטיטוציעס, ווי „גמילת-חסד"-קאסע און אנדערע. קיין רעגירונגס-אדער קאמונאלע - סובסידיעס בעקומען זיי נישט, טא פון וואנען זאלען זיי זיך אויסהאלטען. די יודישע נצרכים ווידער, וועלכע זענען ארבייטסלאז און נאר צוליב זייער ספעציפישער לאגע בעקומען זיי נישט קיין ארבייטסלאזען-אונטערשטיצונג, מוזען די אינסטיטוציעס ארויסהעלפען, טא וואס זאלען זיי טהון, די פערשידענע יודישע געזעלשאפטען—ראטעווען זיי זיך מיט א גאסען-זאמלונג.

עס איז טאקי אויך אמת, אז ווען מען האקט האלץ פאלען שפענער, אז צו די בלימעל-טעג כאפען זיך אויך צו אזעלכע אינסטיטוציעס, וועלכע האבען נישט קיין עגזיסטענץ-בערעכטיגונג, נאר אז דערפאר זאל מען מבטל מאכען אלע גאסען-זאמלונגען קאן מען אויך נישט.

אויב ס'איז יא צו מאכען א בעמערקונג, דארף מען דאס טהון געגען די יעניגע יודען, וועלכע ווילען איבערהויפט נישט אונטערשטיצען קיין יודישען בלימעל-טאג, מעג עס זיין פון דער וויכטיגסטער בעדייטונג, אינדערזעלבער צייט, וואס ווען ס'קומט פאר א נישט-יודישער זאמעל-טאג, האט דער זעלבער נישט די העזה אבצוזאגען.

נאך א פרעטענסיע האבען די אייניגע ניין-זאגער, דאס, וואס ביי א סך בלומעל-זאמלונגען זענען בעשעפטיגט איינע און די זעלבע פערזאנען. דאס זענען—זאגען זיי—פראפעסיאנעלע זאמלער. און ווען אפילו, האלט איך, אז דאס איז יא אזוי, איז אויך נישט קיין עולה, אדרבה, זאלען אט די עטליכע ארבייטסלאזע טאקי פערדינען אוודאי וואלטען זיי בעסער געוואלט זיין בעשעפטיגט ביי עפעס א שטענדיגער בעשעפטיגונג, וואס זאלען זיי אבער טהון, אז זיי האבען נישט וואו.

דאס אויבען געזאגטע איז נאך נישט משמע, אז איך בין אזא הייסער פערטיידיגער פון די זאמעל-טעג. אוודאי וואלט געדארפט זיין אביסעל אנדערש, נאר פונדעסטוועגען טאר מען נישט זיין קיין סתם כופר הכול, מען מוז נעמען יעדע זאך אויך פון דער צווייטער זייט מטבע.

ווי עס זאל אויך נישט זיין, מוז מען פעסטשטעלען, אז די גאסען זאמלונגען האבען היינט זייער הויך-סעזאן.

לויתן.

אויף קידוש השם

(סוף פון זייט ·).

ארעסטירט און ראפארטירט וועגען דעם צום סולטאן...

לויט'ן בעפעהל פון סולטאן, האט מען צולייקא'ן געבראכט אין פאלאץ און פערשפארט אין סולטאנ'ס הארעם... מ'האט איהר געגעבען טייערע זיידענע קליידער, ציהרונג, נאר זי האט זיך פון אלץ ענטזאגט און האט מיט איראניע ערקלערט די פערוואלטער פון הארעם, „אז עס פאסט נישט פאר א טאכטער פון פערטריבענעם פאלק אנצוטהון קליידער פון מאכמעדאנישע פרויען"... דריי מאל האט צולייקא געהאט אנ'אודיענץ ביים סולטאן. ער האט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אז זי איז שוין סיי ווי סיי ארויסגעריסען פון איהר פאלק, אבגעריסען פון איהרע עלטערן. ער האט איהר פארגעלייגט צו שמד'ן זיך, נאר זי האט קאטעגאריש געענטפערט, אז זי וועט דאס קיינמאל נישט טהון און וועט פערבלייבען א יודיש קינד...

ווען מען האט איהר איבערגעלייענט דעם ווערדיקט, לויט וועלכען זי איז פערמשפט געווארען צום טויט, און קאן רעטען איהר לעבען נאר אויב זי וועט זיך שמד'ן, האט זי שטאלץ געענטפערט:

— „אונזער לעבען איז איין אויגענבליק! איהר קאנט טהון מיט מיר, וואס איהר ווילט, אבער מיין אמונה וועל איך נישט בייטען"... מען האט איהר אבגעפיהרט צום עשאפאט. ביים עשאפאט האט זיך דער „מולא" געווענדעט צו איהר, זי זאל כאטש וועניגסטענס אנרופען דעם נאמען „אללא". זי האט דאס אויך נישט געוואלט...

מיט א הויכער שטימע, כדי אלע אנוועזענדע זאלען הערען, האט זי געענטפערט:

„די יודישע אמונה איז געוועזען די אמונה פון מיינע אבות. צוליעב דער אמונה ליידען מיר שוין טויזענדער יאהרען, צוליעב דער אמונה האבען א סך פון אונזערע אבות אבגעגעבען זייער לעבען און אזוי וועל איך אויך טהון... גערן גיב איך פאר א קרבן פאר דער אמונה פון מיינע אבות!"

דערנאך האט זי זיך געווענדעט צום סולטאן אליין, וועלכער איז געזעסן דא מיט זיינע הויפלייט:

— אייערע מתנות, אייערע זיידענע קליידער, אייער ציהרונג, וואס איהר האט מיר געשיקט, זענען נישט פאסענד פאר א יודישער טאכטער! איך האב זיי נישט גענומען! אומזיסט אייער מיה! אייך וועט נישט געלונגען צו שמד'ען מיך! איך גיב אב מיין לעבען פאר'ן אמת!...

דער סולטאן איז ענטציקט געווארען פון איהר רייץ, פון איהר ברען, איבערראשט געוועזען פון איהר הארטען בעשלוס... ער האט נאך אמאל געפרובט איהר אנרעדען, אבער זיינע ווערטער זענען געוועזען אומזיסט... דער תליון האט אנגעהויבען מאטערען זיין קרבן, ביז עס האט זיך בלוט בעוויזען, אבער דער קרבן האט אפילו קיין קרעכץ נישט געטהון פון די יסורים, וואס דער תליון האט איהר אנגעטהון... דער סולטאן האט א ווונק געגעבען דעם תליון. דער תליון האט אבגעשטעלט די אינקוויזיציע און האט ביז א דונער געטהון:

„צום לעצטען מאל רעד איך צו דיר:
—דערמאן אונזער אלמעכטיגען אללא!
— ניין!—האט צולייקא א געשריי געטהון מיט איהרע לעצטע כחות. מיט דער אמונה, וואס איך בין געבוירען, מיט דער אמונה וועל איך שטארבען!...

ביי די ווערטער האט דער תליון אויפגעהויבען די האק און מיט כעס אראבגעלאזט איהם... דאס שעהנע רייצענדע קעפעל האט זיך צושיידט מיט'ן גוף. — — — — — — — — — — — —

די מעשה האט אויפגערודערט די גאנצע בעפעלקערונג פינ'ם לאנד. דעם סולטאן אליין האט שטארק פערדראסען די מעשה. אלס „סאטיספאקציע" האט ער פעראָרדענט ארויסצוגעבען די גע'הרג'עטע איהרע עלטערן...

מיט גרויס כבוד איז צולייקא מקובר געווארען אויפ'ן יודישען בית הקברות אין טאנזשער. טויזענדער אראבער און די גאנצע יודישע קהלה זענען געוועזען אויף איהר לויה—דעם ערשטען טאג שבועות אין יאהר תקפ"ח...

נדרים.

די בעציהונג פון די חז"ל צו נדרים בכלל איז אייגענטליך גענוג קלאר.

טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם טייטשען די חז"ל שמא תדור ולא תשלם, ד. ה. עס איז איבערהויפט נישט געווינשען מנדר-צו-זיין ווייל כל הנודר כאילו בונה במה בשעת איסור הבמות והמקימו כאילו הקריב עליה קרבן. וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא — קאמענטירען די חז"ל—הא אם תדור יהיה בך חטא, און ר' שמואל איז גאר אין דער מיינונג כל הנודר נקרע רשע. עס איז אויך נישט אין גייסט פון די חז"ל מנדר-צו-זיין אפילו בשעת געפאהר, אפילו בשעת סכנה. אויפ'ן פסוק איש כי יפליא לנדור נדר בעמערקען די מפרשים סמך פרשה זו לקולות לאמר שישראל נודרים בעת צרה און די חז"ל בעצייכענען דאס אלס זה דרכם כסל למו א. א. וו. א. א. וו.

גאנץ אנדערש ווערט אבגעשאצט דאס מנדר זיין לטובת דעם פאלק, דאס מנדר זיין ביי פאלקס געפאהרען, פאלקססכנות און פאלקס צרות. דא זעהען מיר יעקב פתח בנדרים תחלה, שוין יעקב אבינו אויף זיין וואנדער-וועג האט מנדר געוועזען, אם יהיה אלקים עמדי ושבתי בשלום אל בית אבי און די חז"ל בעמערקען דערויף: לומר שהצדיקים היו נודרים. יפתח הגלעדי האט אויך מנדר געוועזען ביי א פאלקס-געפאהר, ביי א פאלקס סכנה וידר יפתח נדר לד' און דאן וידר ישראל נדר לד'. ווי מיר זעהען א"זא איז אי דער יחיד, וועלכער פיהלט אין זיך דעם דראנג און דאס שטרעבען צו שובת ציון — און וועלכער אמת רעליגיעזער יוד פיהלט עס נישט — אי דער גייסטיגער מנהיג, אי דער פאלקס פיהרער, און איבערהויפט ווען דאס גאנצע פאלק איז מנדר דעם נדר לד' דעם נדר אויף ושבתי בשלום אל בית אבי. ספעציעל איז געאייגענט דערצו דער נדר בשעת קריאת התורה. ווי מיר ווייסען איז ארץ ישראל נעגעבען די יודען צוליעב דער תורה און די תורה צוליעב דעם לאנד, און דאס מנדר זיין ביי אט דער געלעגענהייט פאר דעם ערהאבענעם צוועק סימבאליזירט מיט זיך די סינטעזע פון אוריתא קודשא ברוך הוא וישראל חד הוא.

בעזונדערס וויכטיג און פולווערטיג איז דאס מנדר זיין בעת הזכרת נשמות.

עס איז נישט נויטיג דערצו צו פעררופען זיך און צו דערמאנען מאמרי חז"ל. עס געניגט עטוואס לאגיק, עטוואס שכל-הישר. הזכרת נשמות! דער מאמענט פון ווידער-פעראייניגונג, דער מאמענט פון במותם לא נפרדו, דער מאמענט, ווען דער עבר מיט'ן הוה גיסען זיך צונויף און עס פעהלט נאך עטוואס צו פולקאמענהייט, עטוואס צו פולער שלימות, עס פעהלט דער עתיד און דא פאלט עקסטאזיפול דער נדר לטובת קרן-קימת, לטובת דעם פאלק, לטובת ארץ ישראל, לטובת דעם, וואס האט געהערט צו די פערגאנגענע, עס שטרעבען דערצו און עס געהער שוין ב"ה טיילווייז די געגענווארטיגע און עס וועט בעזהי"ת פולשטענדיג געהערען די צוקונפטיגע און ווידער ווערט געשאפען די סינטעזע פון עבר הוה אין עתיד די סינטעזע פון הוה היה ויהיה די סינטעזע פון איינהייט פון אחד.

אט דאס איז דער זין און די ווערט פון נדר לטובת קרן-קימת ביי עלית התורה. אט דאס איז דער זין און די ווערט פון נדר לטובת ארץ ישראל בשעת הזכרת-נשמות און אט דערפאר איז געווינשען א מצוה און זאגאר א חוב מנדר צו זיין בשעת עלית-התורה און בעת הזכרת נשמות לטובת דעם נאציאנאל-פאנד, לטובת קרן - קימת לישראל.

איינס אבער זאל מען געדענקען. ביים נדר מוז זיין פיו ולבו שוים, עס איז אלזא נישט גענוג דאס מויל זאל מנדר זיין א געוויסען סכום, דאס הארץ און דער ווילען מוזען געשטעלט ווערען צום דיענסט אנצוווענדען אלע מיטלען, כדי דעם ושבתי בשלום אל בית אבי צו ערצילען זאגאר דאן, ווען דאס ערגרייכען דעם ציעל איז פערבינדען מיט קרבנות פון אייגענע קינדער, ווי יפתח בשעתו, אויב אזוי איז עס ניחא דער השגחה און ווי יעקב אבינו נעמט דער נודר אויף זיך והיה ד' לו לאלקים זאל דער מידת הרחמים חלילה אומגעקערט ווערען צו א מידת הדין, אויב מיר וועלען נישט אונזער נדר אויפצובויען ארץ - ישראל מקיים זיין פאר יעדען געלד און זאגאר מענשען-פ־ייז אונטער אלע פערהעלטנישען און ביי אלע אומשטענדען זענען מיר מנדר אנ'ארץ-ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל...

פנחס מיכאלאוויטש

ממונה על נדרים ביי דער ארטיגער קרן-קימת-קאמיסיע.

KANTOR WYMIANY i LOTERJI

J. WEKSLER

ALEJA 6. Telef. 11-55,

מאכט בעקאנט, דאס מיט דער ערלויבניש פון פינאנץ-מיניסטעריום פון 9 מאי, פערעפענטליכט אין „מאניטאר פאלסקי" № 113

איז מיר ערלויבט צו קויפען פרעמדע וואלוטען אוין גאלד.

גלייכצייטיג ווערט בעקאנט געמאכט, אז

ס'זענען שוין דא לאסען

צו דער 1-טער קלאס

36 מלוכה=לאטעריע.

אבטיילונג פון דער ליגע פאר מענשען - רעכט אין טשענסטאכאוו.

ווי מיר דערוויסען זיך, האט זיך אין טשענסטאכאוו געגרינדעט אנ'אבטיילונג פון דער ליגע פאר מענשען-רעכט. דער צוזאמענשטעל פון דער פערוואלטונג פונ'ם קרייז איז פאלגענדער: דר. יאבלאנסקי — פרעזעס, דר. ווײַנבוים — וויצע-פרעזעס, אדוו. יאכים מארקאוויטש — סעקרעטאר, פרוי אסאוויעצקא—קאסירערין. אין רעוויזיאנס-קאמיסיע: אינזש. וויעטשארעק, פר. פיעקארסקא און אדוו. רייכמאן.

די ליגע איז שוין צוגעטרעטען צו דער ארבייט, פעראינטערעסירענדיג זיך מיט'ן שטרייק אין דער „מעטאלורגיא". פאר די שטרייקענדע ארבייטער האט די ליגע איינגעארדענט מעדיציניש הילף אונטער דער אנפיהרונג פון דר. יאבלאנסקי און דר. ווײַנבוים, ווי אויך פאר זיי איבערגעגעבען 100 קילא ברויט, 10 קילא זייף און אביסעל געלד, וועלכע זענען געשענקט געווארען דורך אנ'אנאנימען שפענדער.

די העברעאישע שומרישע סטודיע „להקה"

און איהר בעדייטונג פאר דער נאציאנאלער אויפלעבונג.

די טעאטראלע קונסט איז בעשענקט מיט דער מעגליכקייט איבערצוגעבען דעם צושויער און איהם צוציהען צו פערווירקליכען פיעל אידעען. דער קינסטלער אויף דער ביהנע קען אמלייכטסטען און אין דער אממעהרסטען פערשטענדליכער פארם אין דער קונסט פארשטעלען דעם צושויער די סביבה. אין וועלכער ער געפונט זיך, די חסרונות און מעלות פון זיין ארט לעבען און גלייכצייטיג פארשטעלען פאר איהם א בעסער און שענער ארט לעבען. יעדע עפאכע נעפינט זיין אבשפיגלונג אין דעם טעאטער-וועזען. די אלטע קלאסישע עפאכע איז אבגעשפיגעלט אין דראמאטען פון די גריכען און רוימער, די בעפרייאונג פון דער געזעלשאפט פון אונטער דעם פעאדאלען יאך, דער קאמף פון מענש פאר זיין פרייהייט איז פארגעשטעלט אין שעקספיר'ס דראמאטען און אין געטהע'ס שאפונגען א. ז. וו. יעדער קאמף פאר פרייהייט איז אבגעשפיגעלט אין דער קונסט און ספעציעל אין טעאטראלע ווערק.

און דא מוזען מיר זיך אוועקשטעלען די פראגע: צי איז בעררייכערט געווארען דאס יודישע טעאטער ביים היינטיגען טאג מיט א ווערק, וועלכעס זאל אינסצעניזירען די הערואישע טהאטען פון די בעסטע זיהן פון פאלק ביים אויפבוי פון א"י? ווי קליינליך זענען די אלע ביז-יעצטיגע פארשטעלונגען אין פילם וועגען אונזער אט דעם גיגאנטישען ווערק. צי שפיגלען זיי אב די אמת'ע אנשטרענגונגען פונ'ם חלוץ? צי ווייזען זיי אן אויף די פיעל שאטענס, וועלכע בעגלייטען אונזער אויפבוי-ווערק און צי דערקענען זיי די פעהלערן? דאס זענען דאך די ערשטע טריט צום פעררריכטען זיי". און ווער איז אממעהרסטען פעהיג דאס אויפצוווייזען, אויב נישט דאס יודישע טעאטער.

מיט'ן אויפבוי פון דער יודישער נאציאנאלער היים לעבט אויך אויף די בענייטע העברעאישע קולטור. און מיט וועלכער בעגייסטערונג עס ווערט אויפגענומען א לעבעדיג העברעאיש ווארט האבען בעוויזען די אויפטריטען פון „הבימה" און „האהל", אבער קיין פארטזעצער זענען שוין נישט געוועזען.

אט די גרויסע סכנה, אז דאס יודישע טעאטער בעגלייט נישט דעם חלוץ אין זיין שאפונג און אז דאס העברעישע ווארט ווערט נאכאמאל אבגעטויט דורך „מיתת נשיקה" האט פערשטאנען די יודישע שומרישע יוגענד. מיט דער זעלבער בויענדער פאנטאזיע, וועלכע האט איהם מיטגעהאלפען צו עראבערן דעם עמק האט ער זיך בעוואפענט צו גרינדען א העברעאיש טעאטער, וועלכעס זאל טריי בעגלייטען דאס אויפבוי-ווערק אין א"י.

אט אזא סטודיע האט געגרינדעט דער „השומר הצעיר". און יוגענדליכע, נישט קיין ספעצען, נור דורכגעדרינגען מיט דער שטרעבונג האבען אין די הכשרה קיבוצים נאך דעם ארבייטס-טאג זיך איבערגעגעבען אט דער קולטורעלער שאפונג—דעם העברעאישען טעאטער. און ווי ווייט זייער מיה איז געלונגען ארויסצוגעבען שעהנע פרוכטען בעווייזט דער טריומפירענדער טורנע פון אט דער סטודיע איבער א רייהע גרויסע פוילישע שטעדט, ווי: ווארשא, ווילנא, ביאליסטאק, גראדנא. און מיט זייער אויפטריט האבען זיי צובלאזען די שווארצע וואלקענס, וועלכע האבען זיך פערזאמעלט איבער די קעפ פון דעם יודישען פאלק, ווען מענס הערצער זענען אנגעפולט מיט יאוש און פערביטערונג. און אט די יוגענדליכע סטודיע האט מיט איהרע אויפטהוען בעוויזען א כח, וועלכער איז אימשטאנד צו בעזיגען די אלע שטערענדע כחות, אבער צו דעם מוז מען זיך בעוואפענען מיט א חלוצישען גייסט. אט דעם כחות-גראנגעל און דער זיעג פון אמת וועט אויך די טשענסטאכאווער בעפעלקערונג האבען די מעגליכקייט צו זעהען בעת די אויפטריטען פון דער העברעאישער שומרישער סטודיע „להקה" אין די נאהנטסטע טעג.

אזכרות אין שבועות.

דער ראבינאט מאכט אויפמערקזאם, די גבאים פון די שוהלען, בתי-מדרשים, בתי תפילה און מניגים, אז דעם צווייטען טאג שבועות בעת הזכרת נשמות דארף מען מזכיר-זיין את נשמת הרב דקהלתנו נחום בן דוד צבי ז"ל און די קדושים שנהרגו על קידוש-השם בארץ-ישראל.

בעשלאסען צו בויען א שווים-באסיין אין שטאדט.

דעם 22-טען ד. ח. איז פארגעקומען אין מאגיסטראט-זאל א זיצונג וועגען פראיעקט צו בויען א באד-און שוויםבאסיין אין שטאדט. אין דער זיצונג האבען זיך בעטייליגט פארשטעהער פון די מיליטערישע קרייזען, ספארט-געזעלשאפטען, לעהרערשאפט א.א.

די זיצונג האט געעפענט גענעראל גאנשאראווסקי, פערטרעטענדיג אלס בייזיצענדע דעם סטאראסטא ראגאווסקי און סענאטאר זביערסקי.

די רעדנער האבען זיך דאן ארויסגעזאגט וועגען דער נויטווענדיגקייט צו בויען דעם באסיין און אפילו ארויסגעטרעטען מיט קאנקרעטע פארשלאגען וועגען דעם ארט, וואו דער באסיין זאל געמאכט ווערען א.ד.גל.

לויט די דאזיגע פראיעקטען וואלט דער באסיין געוועזען אנ'אפענער, אונטער'ן פרייען הימעל, 25 מעטער די ברייט און 50 מעטער די לענג. ער וואלט אלזא געקענט גענוצט ווערען בלויז זומערצייט, ד. ה. אנ'ערך 4 חדשים אין יאהר. די בוי-קאסטען וואלטען בעטראפען ארום 90 טויזענד זלאטעס. אלס ארט צו בויען דעם באסיין איז פארגעשלאגען געווארען דער פלאץ אויף סאביעסקי-גאס ביים א. ג. „קייזערליכען הויז אדער א פלאץ צווישען דער יאסנאגורסקא און כלאפיצקי גאס.

אין דער דיסקוסיע האט אויך גענומען ווארט דער דירעקטאר פון דער שטאדטישער קאנאליזאציע, אינזש. קנויער, וועלכער האט אנגעוויזען, אז עס וואלט נישט געווען פראקטיש צו נוצען צום באסיין שטאדטיש וואסער, וועלכעס וואלט געווען צו טייער בעטרעפענדיג ארום 400—600 זלאטעס חודש'ליך. ער האט דעריבער פארגעשלאגען צו גראבען אנ'אייגענעם ברונעם.

נאך א לענגערע דיסקוסיע איז בעשלאסען געווארען איבערצוגעבען די אלע ענינים צו ערלעדיגען דעם ארגאניזיר-קאמיטעט, אין וועלכען עס זענען אריין: גענ. גאנשאראווסקי, פולק. מאטשעק, דיר. פלאדאווסקי, דר. מיקולסקי, אדוו. באגאבאוויטש און אנד.

א גרויסער גאסט אין טשענסטאכאוו

ענדליך איז אונז געלונגען אראבצוברענגען קיין טשענסטאכאוו דעם מייסטער פון ווארט און ליד מיכל גיבסאן, איינער פון די הויפט-שוישפילער פון מאריס שווארצ'ס קונסט-טעאטער פון אמעריקא.

מיכל גיבסאן האט גענומען אייראפא מיט שטורעם ספעציעל אין פוילען, וואו די ווארשאווער און ווילנער פרעסע האט איהם געקרוינט מיט'ן נאמען דער מייסטער פון ווארט און ליד.

מיכל גיבסאן וועט דא געבען בלויז 3 קאנצערטען: דאנערשטאג, פרייטאג און שבת אוונד אין פייערלעשער-זאל. קיינער טאר נישט דורכלאזען די געלעגענהייט צו בעזוכען דעם אויסערגעוועהנליכען פראגראם פון מיכל גיבסאן. דער טשענסטאכאווער טעאטער עולם וועט אוודאי קומען אין מאסען צו בעגריסען דעם גרויסען קינסטלער.

בילעטען צו בעקומען יעדען טאג פון 11 א זייגער פריה אין דער קאסע פון פייערלעשער-זאל.

200.000 זלאטעס אויף פונאנדערצובויען די שטאדט.

דער שטאדט טשענסטאכאוו איז געווארען אנערקענט א הלואה פון 200 טויזענד זלאטעס אויף פונאנדערצובויען די שטאדט, ד.ה. אויף הלוואות, וועלכע ס'קענען בעקומען פון שטאדטישען בוי-קאמיטעט די אייגענטימער פון נייאויפגעבויטע הייזער.

די דאזיגע סומע האט די „באנק גאספאדארסטווא קראיאוועגא" איבערגעוויזען פאר טשענסטאכאוו צו איהר אבטיילונג נאך קאטאוויץ.

proszki od BÓLU GŁOWY „KOWALSKINA" AK
dla dorosłych, ze zn. fabr.
Fabr. Chem.-Farm. „Ap. Kowalski" Warszawa

דעם 1 חשוון ה. י. ווערט געעפענט אין פּאַלוואַרק פּאָווישע, וואַרשאַווער וואָיעוואָדשאַפט
א יודישע לאַנדווירטשאַפטליכע שולע
פאַר יונגלעך וואָס האָבן
געענדיגט דעם קורס פון א פאָלקסשולע אין עלטער פון 13 ביז 17 יאָהר; דער אנדערטהאַלבען יעהריגער לערן-פּראָגראַם נעמט ארום אלזייטיגע טעאָרעטישע און פּראַקטישע בילדונג אונטער דער אָנפיהרונג פון אינזשיניערען-אגראָנאָמען. צוגאָב-לעהרע פון העברעאיש און ענגליש.
ביי דער שולע איז טעטיג א מוסטערהאַפטער אינטערנאַט, וואָס פּערזיכערט זאָרגפעלטיגע אויפזיכט און גענוגענדע ערנעהרונג. כשר'ע קוך. שטענדיגע מעדיצינישע אויפזיכט.
חודש-אָבצאָהל צוזאַמען מיט'ן אינטערנאַט 125 זל.
אינפאָרמאַציעס און איינשרייבונגען אין דער קאַנצעלאַריע
Warszawa, Chłodna 22 m. 5 tel. 290-11 od 3—4 pp

FARBIARNIA, i PRALNIA CHEMICZNA
„KRYSZTAŁ"
ul. Berka Joselewicza 2.
צום פריהלינגס - סעזאָן!
13 גר. קאָסט קראַגענס מיט לאנג - דויערענדען שפּיגעל-גלאַנץ 50 גר. קאָסט א העמד
אויך נעמען מיר אָן כעמיש צו רייניגען און צו פאַרבען אַלערארט קליידונג.
ספּעציאַליטעט: 1) פאַרבען לעדערנע-קורטקעס
2) דעטאַשירען (ארויסנעמען פלעקען אָהן וואַשען).
אכטונג: פלעקען ווערען ארויסגענומען אויפ'ן אָרט

וויעלון! שטענדיג אויף לאַגער וויעלון!
אַנאָדען, באַטעריעס, אלערליי זשארובקעס
פיליפּס, העליאָס, אָסראַם
ביי אברהם פּאקולאַ, וויעלון
פּלאַץ לעגיאָנוב 10.
איך נעם אויך אָן ליטשניקעס צו סטעמפּלען.
געלעגענהייטליך צו פערקויפען א ליטשניק.
רעיעל! ביליג!

Przy moim zakładzie galwanicznym uruchomiłem
CHROMOWNIĘ
wg. najnowszych wymogów techniki. Przyjmuję do chromowania wszelkie części samochodowe, motocykl, rower., narzędzia lekarskie i t. p. wyroby metalowe. Również przyjmuję do niklowania i mosiężowania. Gwarancja za trwałość
I. L. ZYLBERSZTAJN, Częstochowa,
Krótka 19, tel. 25-49.

סענסאַציאָנעלער פּראָצעס וועגען א פּאָליטישען מאָרד.

דאס קרייז-געריכט האט בעטראכט דעם פּראָצעס וועגען א מאָרד וואס איז אויסגעפיהרט געווארען צוליב פּאַרטיי-חשבונות איבער'ן בעקאנטען קאָמוניסט מיעטשיסלאוו יאסנאָווסקי.

אויף דער בעשולדיגונגס-באַנק זענען געזעסען: דער מאָרד-אויספיהרער עדוואַרד קנאַפּיק, ווי אויך די מיטבעשולדיגטע: בערל בראָטמאָן, אלתר יוסף פּרענקעל און פראַנטשישעק אָלשעווסקי, אלס בעשולדיגטע אינ'ם צוהעלפען דעם מערדער זיך אויסצובעהאלטען.

צום פּראָצעס זענען געווארען ארויסגערופען 44 עדות, מעהרסטענטייל פּאָליציי-פונקציאָנארען, צוו. אנדערע דער פּאָליציי-קאָמענדאַנט טשעשעלסקי, אַסס. מאַלקעוויטש א.א.

די בעשולדיגטע פערטיידיגען די אַדוואָקאַטען: ווינאַווער און האַפּמאַקל-אָסטראָווסקי פון וואַרשא, ווי אויך די היגע אַדוואָקאַטען: כאַלדיק און פּאַטשאַרקאָווסקי.

לויט'ן בעשולדיגונגס אַקט איז דער מאָרד געווארען אויסגעפיהרט ביי פאָלגענדע אומשטענדען: אין דער נאַכט פון 12 אויפ'ן 13 טען אָקטאָבער פ. י. ארום האלב 4 ביינאַכט איז אויף די פעלדער נעבען דער קאַטשאָראָווסקא גאס אויף זאַוואָדזיע געפונען געווארען דער טויטער קערפּער פון א יונגענמאַן. וועגען דער דאָזיגער געהיימניספולער ענטדעקונג איז געווארען מיטגעטיילט דער פּאָליציי, וועלכע האט איבערגעפיהרט דעם טויטען קערפּער אין שפּיטאָל אריין און אונטערגענומען אַנ'אויספאָרשונג, כדי צו ענטדעקען די מערדער.

די ערשטע אויספאָרשונג האט פעסטגעשטעלט, אז ס'האנדעלט זיך דאָ וועגען א מאָרד, וואס איז געווארען אויסגעפיהרט איבער דעם בעקאַנטען היגען קאָמוניסט מיעטשיסלאוו יאסנאָווסקי, וועלכער איז שוין געווען בעשטראָפט פאר קאָמוניסטישער טעטיגקייט אויף אנדערהאלבען יאהר תפיסה. די ווייטערדיגע אויספאָרשונג האט בעוויזען, אז דער מאָרד איז געווארען אויסגעפיהרט אויפ'ן סמך פון א פּאַרטיי געריכט, ווייל אויף יאסנאָווסקי'ן איז געפאלען א חשד, אָז ער האט פערראַטען אנדערע פּאַרטיי-חברים. אויף צומאָרגענס איז דורך דער פּאָליציי געווארען ארעסטירט דער 26-יעהריגער עדוואַרד קנאַפּיק, דער אייגענטליכער מערדער, וועלכער האט זיך אויסבעהאלטען אין דער וואוינונג פון פראנטשישעק אָלשעווסקי אויף כאַרטאַקאָווא 24, וואו ס'זענען ביי דער רעוויזיע אויך געפונען געווארען צוויי רעוואָלווערן. דאן זענען געווארען אַרעסטירט: אלתר יוסף פּרענקעל און בערל בראָטמאַן, וועלכער האט געזאָלט צושטעלען דאס געוועהר און בעאיינפלוסען קנאַפּיק'ן צו ערמאָרדען יאסנאָווסקי'ן.

אזוי ווי דער פּראָצעס איז פאָרלויפיג נאכנישט פערענדיגט איז דער אורטייל נישט בעוואוסט.

פּראָצעס וועגען ענטשעדיגונג.

דעם 11-טען נאָוועמבער 1933 איז א געוויסע וולאַדיסלאַווא סלאָטאַ, דאמאלס א בעאמטע פון דער עלעקטראָווניע, פערוואונדעט געווארען אויף אלעע קאָשטשושקי דורך אנ'אומפאלענדען רעקלאַמע-סלופ פון קינאָ „לונאַ".

נאכ'ן געזונד ווערען איז סלאָטאַווא ארויסגעטרעטען אין געריכט געגען ג. לייטער פון קינאָ, ראַדוואַנסקי, מאָהנענדיג ביי איהם 10.290 זל. ענטשעדיגונג פאר הייל-קאָסטען און פערלוסט פון 30 פּראָצענט פון איהרע ארבייט-פעהיגקייט. איהר פערטיידיגער האט דערביי אָנגעוויזען, אז צוליב דער געדרוען-ערשיטערונג נאכ'ן פאָרפאַל האט סלאטאַווא פערלוירען איהר פּאָסטען אין דער עלעקטראָווניע. דער אָנגעקלאגטער ראַדוואַנסקי האט אבער געטענה'ט, אז סלאטאַווא האט פערלוירען דעם פּאָסטען צוליב אנ'אלגעמיינער רעדוקציע און נישט צוליב'ן פאָרפאַל.

דאס געריכט האט דאן בעשלאָסען אבצולעגען דעם פּראָצעס, כדי צו פערהערען דעם דירעקטאָר פון דער עלעקטראָווניע אינזש. טענצער ווי אויך די עקספּערטען דר. יאבלאָנסקי און דר. פרענקענבערג.

געדראָהט איהם צו דער'הרג'ענען מיט א האַק.

יאן קרושינסקי פון שוו. ראָך 89 האט געמאלדען אין דער פּאָליציי, אז זיין לאָקאַטאָר וולאדיסלאוו בורטשינסקי צוזאמען מיט'ן זוהן זיגמונט זענען געקומען הינטער דער טהיר פון זיין וואוינונג און מיט א האַק געפּרובט אויפצוהאַקען די טהיר. דערביי האבען זיי איהם געדראָהט צו דער'הרג'ענען.

אַנ'איידעם צושלאָגט זיין שווער.

דער 56 יעהריגער וולאדיסלאוו קאָלאָדזיעיטשיק פון פויליש קאָמיענייץ האט געמאָלדען דער פּאָליציי, אָז דעם 22 ד.ח. ארום 8 א זייגער אָוונד איז ער בעת א פאמיליען סכסוך געווארען צושלאָגען דורך זיין איידעם, וועלכער האט איהם דערלאַנגט מיט א שטיק האָלץ איבער'ן קאָפּ און געמאכט א שווערע וואונד.

פּאָליציי - מעלדונגען.

ש. קאָרטשעווסקי (דאמבראָווסקי 67) האט געמאלדען דער פּאָליציי, אז זיין טאָכטער קריסטינא האט געגעבען א געוויסען יוזעף קורפּיאָס א טישטוך אין דער ווערט פון 25 זל., וועלכעס דער לעצטער וויל נישט אָבגעבען.

— מאַריא וורזשעניעווסקא (פּילסודסקי גאס 17) האט געמאלדען דער פּאָליציי, אז איהר שכן וולאדיסלאוו שעווטשיק האט ביי איהר צוגענומען פערשידענע שלייפעריי מכשירים אין דער ווערט פון 1000 זלאָטעס.

וועמענס דאַמען-מאַנטעל?

אין ערשטען פּאָליציי-קאָמיסאַריאַט קען די אייגענטימערין קומען אָבנעמען א דאַמען-מאַנטעל, וואס איז געפונען געווארען אויפ'ן פּלאַץ ביי דער יאסנאַ-גורא.

2 שטובען מיט א קוך

2 שטובען מיט א קוך, זוניגע וואוינונגען מיט אלע בעקוועמליכקייטען
שוין צו פערדינגען
אויף קילינסקי 14. זיך ווענדען צום אדמ. ט. קעניגהייט, אַל. וואָלנאָשטשי 19

שוין צו פערדינגען

א זוניגע וואוינונג פון 3 צימערן מיט א קוך מיט אלע בעקוועמליכקייטען אויף אַל. וואָלנאָשטשי 19 זיך ערקינדיגען ביים אדמיניסטראַטאָר ט. קעניגהייט, אַלעע וואָלנאָשטשי 19.

אָבגעקומען מיט בלויז שרעק...

אין דער נאַכט פון פרייטאג אויף שבת ארום 12 א זייגער האט דער וועכטער פון הויז פון דער סוחרים-באַנק (אַלעע 22) פלוצלונג דערהערט אנ'אוּנאויפהערליך קלינגען פון לאָקאַל פון דער באַנק. זייענדיג זיכער, אז אין דער באַנק האבען זיך אריינגעקומען איינברעכער, וועלכע האבען ביים אויפרייסען די קאָסע געברענגט אין בעוועגונג די אַלאַרם-גלאָקען פון דער באַנק, איז דער וועכטער ארויס אויף דער גאַס און אַלאַרמירט עטליכע פערשפּעטיגטע אדורכגעהער, בעטענדיג זיי צו רופען פּאָליציי.

ס'האט נישט לאנג געדויערט און אויפ'ן אָרט איז אָנגעקומען א פּאָליציאַנט ווי אויך א נאַכט-שומר פון דער נאַכט-וועכטער - געזעלשאַפט „וואַרטאַ". צוזאמען מיט עטליכע לאָקאַטאָרען פון זעלבען הויז האבען זיי דאן געעפענט די באַנק און אריין מיט דער גאַנצער פּאָרזיכטיגקייט אין לאָקאַל אריין. דאָ האבען זיי אָבער קיינעם נישט געטראָפען. זיי האבען אויך נישט בעמערקט קיין שום סימנים פון איינברוך. אזוי אָבער ווי די אַלאַרם-גלאָקען האבען די גאַנצע צייט אָהן אויפהער געקלינגען, זענען אלע אָנוועזענדע אראָב אין די קעלערן פון דער באַנק, אָבער אויך דאָרט קיין שום פערדעכטיגעס נישט בעמערקט.

ערשט האבען זיי זיך משער געווען, אז מסתמא איז די אַלאַרם-איינריכטונג קאַליע-געווארען. זיי האבען זיך דאן טעלעפאָניש פערבינדען מיט'ן דירעקטאָר פון דער באַנק, ה' פּרושיצקי, וועלכער איז גלייך אראָבגעקומען אין דער באַנק און, נאכ'ן עפענען די קאָסע, פעסטגעשטעלט, אז דאס אונאויפהערליכע קלינגען האט זיך גענומען פון א קורץ-שלוס אין דער עלעקטריש-איינריכטונג פון דער קאָסע. דאס קלינגען איז גלייך איינגעשטילט געווארען און א צופרידענער, אָז ער איז אָבגעקומען מיט בלויזער שרעק, האט דיר. פּרושיצקי פערלאָסען די באַנק.

פון אָרטיגען גאַרניזאָן.

עס ווערט מיטגעטיילט, אז דער ניי-נאָמינירטער דאָוואָדצע פון 27-טען פיעכאָטע - פּולק דיפּל. פּאָדפּולקאָווניק פראַנטשישעק טאָמסאַ זאָפּאָלסקי וועט אָנקומען קיין טשענסטאָכאָוו דעם 15 ליפּיעץ און איבערנעמען די לייטונג פון פּולק. פּפּולק. טאָמסאַ האט ביז-איצט געאַרבייט אין גענעראַל - שטאַב אין וואַרשא.

צוזאַמענשטויס צווישען אַנ'אויטאָ און א פוהר.

אויף וואַרשאַווער גאַס איז דעם 22 ד. ח. פאָרגעקומען א צוזאַמענשטויס צווישען אויטאָ פון עאָוגעניוש ראַטשיבאָרסקי (אָגראַדאָווא 18—22) און דער פוהר פון טאַדעאוש פּלוט (שוו. ראָך נר. 151). אין רעזולטאַט פון צוזאַמענשטויס האט דאס פערד צובראָכען א פוס און דער אויטאָ ווי אויך די פוהר זענען געווארען בעשעדיגט.

דער שאָפער און דער פורמאַן זענען ארויס גאַנץ פון פאָרפאַל.

די שולד פינ'ם פאָרפאַל טראָגען ביידע, ווייל ראַטשיבאָרסקי איז געפאָהרען מיט א גרויסער שנעלקייט און איז געווען אביסעל בגילופין. דער פורמאַן ווידער איז נישט געפאָהרען לויט די פאָרשריפטען אויף דער רעכטער זייט שאָסע. געגען ביידע האט פּאָליציי צונויפגעשטעלט א פּראָטאָקאָל.

גינסטיג ערלעדיגט דער ענין פון די מלוכה-אינוואַלידען.

אויפ'ן טאָג-אָרדנונג פון דער מאַגיסטראַט-זיצונג האבען זיך געפונען די פּאָסטולאַטען, וואס זענען געווארען אריינגעטראָגען דורך די מלוכה-אינוואַלידען, וועלכע דינגען די קיאָסקען צו פערקויפען צייטונגען און אויסאַרבייטונגען פון טאַבאַק-מאָנאָפּאָל.

די שטאָדט-פערוואַלטונג האט גענומען אין אכט די שווערע סיטואַציע פון די אינוואַלידען און אין רעזולטאַט אנערקענט די פּלעצער די דאָזיגע, וואס האבען שוין בעלעגט אָפּערטען. וואס אָנבעלאַנגט די ארענדאַרען, וואס האבען זיך נישט געשטעלט צום קאָנקורס, וועלען זיי פריי פערדינגען ווערען די פּלעצער. דערביי איז כדאי צו בעמערקען, אז דער פּראָיעקט פון די אָבמאַכען איז געווארען געענדערט צום גינסטען פון די ארענדאַרען, פון וועלכע ס'וועט גענומען ווערען א קוויציע אין דער הויך פון א קוואַרטאַל-אָבצאָהל, דאָגעגען דער אָבצאָהל גופא וועט ווערען גענומען בלויז פאר 1 חודש פאָראויס און נישט פאר 3. אויסערדעם זענען אויך געווארען געענדערט די בעדינגונגען פון אויפלעזען די אָבמאַכען דורך דער שטאָדט-פערוואַלטונג, וואס ס'פערזיכערט פולשטענדיג די אינטערעסען פון די ארענדאַרען.

Szczepienie ochronne przeciwko ospie świeżą krowianką codziennie
Starszy felczer
ST. MITTLER
Piłsudskiego 7
tel. 18-04.

ס. ב. העלמאַן נ"ע

אין עלטער פון 68 יאהר איז אין וואַרשא פלוצלינג געשטאָרבען דער היגער בעוואוסטער אינדוסטריעלער און כלל-טהוער ס. ב. העלמאַן נ"ע א זוהן פון היגען אלטען תושב הלל העלמאַן.

דער פערשטאָרבענער איז געווען בעקאַנט אלס א זעהר ענערגישער און פעהיגער מענש, האט פיעל געאַרבייט אויפ'ן פילאַנטראָפּישען און געזעלשאַפטליכען געביעט. געווען דער גרינדער פון דער היגער באַנק-ספּולדזיעלטשי און איהר לאַנג-יעהריגער פּרעזעס. א רייהע יאהרען האט ער פערנומען דעם אמט פון א דאָזאָר אין דער היגער קהלה, פערוואַלטונגס - מיטגליד פון דאַבראָטשיננאָשטש א. ז. וו. דער נפטר ס. ב. העלמאַן האט זיך אויסגעצייכענט מיט זיינע גרויסע נדבות אויף פערשידענע צוועקען, אזוי האט ער אויך לעצטענס בעת'ן בויען דאס נייע בית המדרש, געשענקט דעם דאַך וואס בעטרעפט א גרויסע סומע.

דעם פערשטאָרבענעם האט מען געברענגט קיין טשענסטאָכאָוו, וואו ס'איז פאָרגעקומען די לויה. פאר'ן ארון זענען געטראָגען געווארען צעהנדליגער קרענץ פון די פאַבריקס-אַרבייטער, האַנדווערקער-שולע, יתומים-הויז, דאָבראָטשיננאָשטש א. ז. וו.

ביים אָפּענעם קבר האבען איהם מספיד געווען ד"ר באָטאָוויאָ און ד"ר הירשבערג; אָבער-קאַנטאָר ה' פישעל האט געמאַכט די אזכרה.

מיט'ן טויט פון ס. ב. העלמאַן האט דאס יודישע טשענסטאָכאָוו פערלוירען איינעם פון איהרע בעסטע זוהן.

ת.נ.צ.ב.ה.

נדבות פאַר „תומכי עניים".

א. קאָנגרעצקי צו דער יאָהרצייט פון זיין פאָטער 10 קילאָ ברויט.
י. טויבענבלאַט 10 קילאָ ברויט.

„מכבי" — „הכח" (ראַדאָמסק).

דאנערשטאג, דעם צווייטען טאָג שבועות 5 א זייגער נאכמיטאג קומט פאר אויפ'ן ספּאָרט-פּלאַץ פון „מכבי" (יאַסקראָווסקא גאס) א פריינטשאַפטס-מעטש צווישען ראַדאָמסקער „הכח" און היגען „מכבי". צוליב דעם וואס ביידע מאַנשאַפטען געפינען זיך אין א זעהר גוטער פאָרם האט דער אינטערעסאַנטער מעטש ארויסגערופען א גרויסע פּערזאינטערעסירונג ביי די יודישע ספּאָרט-ליבהאַבער.

פאַרבערייי און כעמישע וועשעריי
„BENETA"
ב. יאָסעלעוויטשאַ 11
(געגענאיבער דעם געוועלב פון דער קאַפּעלושאַרניע)
אונטער דער לייטונג פון אַנ'אבסאָלווענט פון דער כעמישער אינדוסטריע - שולע אין וואַרשא מיט לאנג-יעהריגער פּראַקטיק
ספּעציאַליטעט:
1) פאַרבען לויט מוסטערן,
2) דעטאַשירען (ארויסנעמען פלעקען אָהן וואַשען אויפ'ן אָרט),
3) כעמיש רייניגען און פאַסאָנירען קאַפּעלושן,
4) וואַשען שטייפע מענער-וועש מיט א דויערהאַפטען שפּיגעל-גלאַנץ.

KINO „EDEN".
היינט — עמאַציאָנירענדער לופט - פילם
BRYGADA ŚMIAŁYCH
עפּאָפּעע פון העלדישקייט און דרייסטע טהאַטען.
איבער'ן פּראָגראַם:
„איך זעה דיך אין דער ערינערונג"
בילדער-אילוסטראַציע פון סט. זשעראָמסקי.

Kino „LUNA"
מעכטיגע לעבענס - דראַמע
Za chwilę szczęścia
אין די הויפּט-ראָלען:
אירענאַ דונע און ראָבערט טיילאָר

Kino „STYLOWY" Aleja 27.
פּרעמיערע פון דער פרעהליכסטער קאָמעדיע
AUDJENCJA w ISCHLU
מיט מאַרטאַ עגערט

Redaktor i wydawca: B. Bocian
Druk. B. Bocian. Aleje 6